Бойназар Бойназаров

# САНЪАТИ ТАСВИРӢ 7

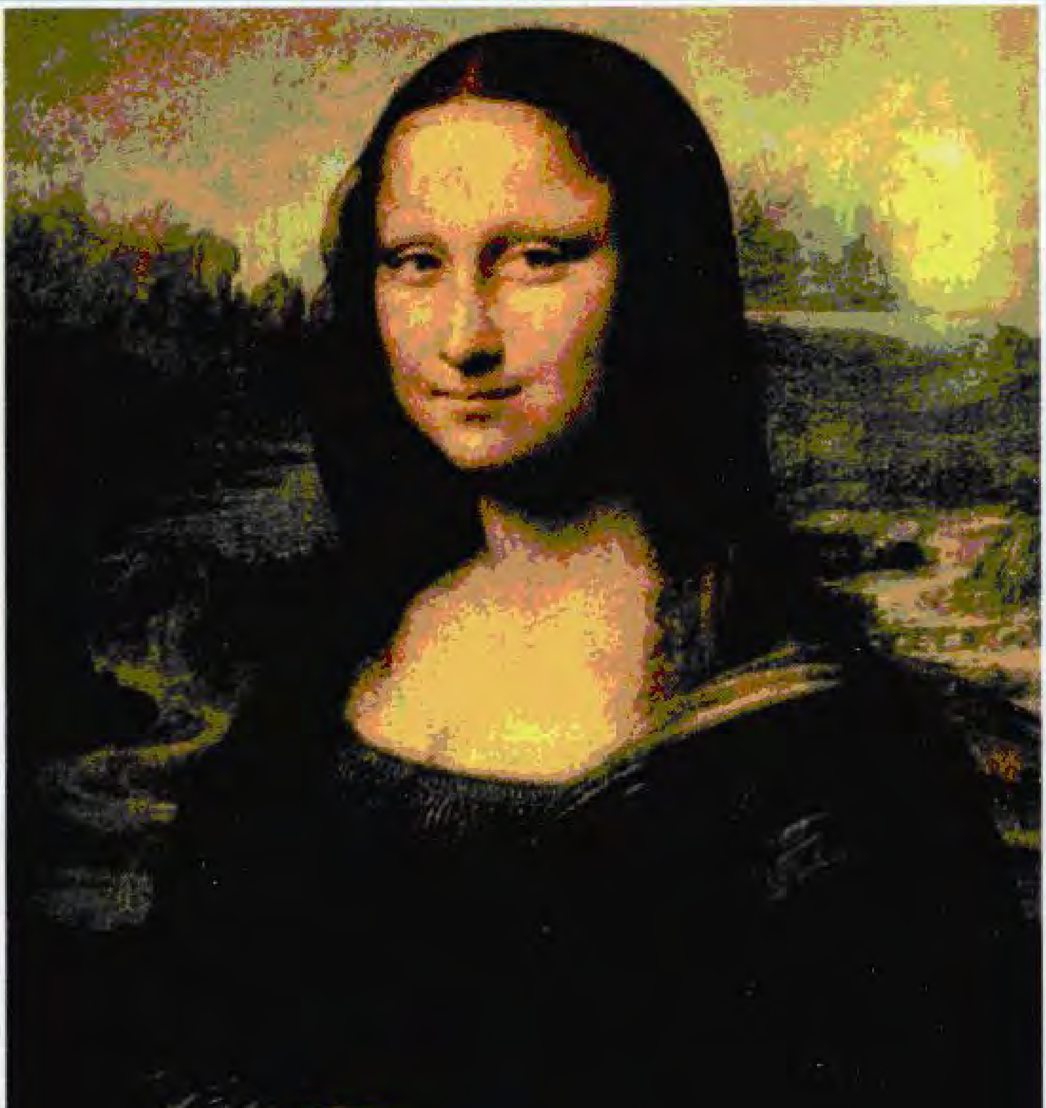

БОЙНАЗАРОВ Б.И.

# САНЪАТИ ТАСВИРӢ

Китоби дарсӣ барои синфи 7-уми
мактаби таҳсилоти умумӣ

*Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ кардааст*

«Полиграф групп»
Душанбе - 2005

# МУНДАРИЧА


Дарси 1. Санъати халқҳои ҷаҳон ........................................ 4
Дарси 2. Кашидани фигураҳои геометрӣ ........................................ 11
Дарси 3. Тасвири манзараи деҳа ........................................ 13
Дарси 4. Композитсия дар мавзӯи ҷамъоварии ҳосил ........................................ 15
Дарси 5. Натюрморти сабзавот ........................................ 16
Дарси 6. Тасвири рангҳои заррин ........................................ 18
Дарси 7. Натюрморти дастархони пурнеъмат ........................................ 21
Дарси 8. Корҳои ороишӣ, навиштани шрифт ........................................ 24
Дарси 9. Расм дар мавзӯи парвози паррандагон ........................................ 27
Дарси 10. Сӯҳбат оид ба санъати тасвирии Шарқ ........................................ 28
Дар вақти холӣ. Усули корҳои ороишӣ ........................................ 33
Дарси 11. Санъати давраи Эҳё (Ренессанс) ........................................ 34
Дарси 12. Ороиши нақшу нигор ........................................ 40
Дарси 13. Олами ҳайвонот ........................................ 42
Дарси 14. Ороиши стендҳо ва намоиши асарҳои бадеӣ ........................................ 43
Дарси 15. Ороиши графикӣ ........................................ 44
Дар вақти холӣ ........................................ 46
Дарси 16. Ороиши тарроҳӣ дар муҷассамасозӣ ........................................ 48
Дарси 17. Ороиши солинавӣ ........................................ 49
Дарси 18. Сӯҳбат оид ба санъати тасвирии халқи тоҷик ........................................ 51
Дарси 19. Манзараи зимистон ........................................ 60
Дарси 20. Корҳои ороишӣ ........................................ 63
Дарси 21. Санъати Рус ........................................ 65
Дарси 22. Ороиши бадеии газетаи деворӣ ........................................ 73
Дарси 23. Ба рӯзи артиш ........................................ 74
Дарси 24. Ангораи тасвири чеҳраи одам ........................................ 76
Дарси 25. Ангораи ороиши идонаи 8 март ........................................ 77
Дарси 26. Эҷодкорӣ дар мавзӯи афсонаҳо ........................................ 78
Дар вақти холӣ ........................................ 79
Дарси 27. Композитсия дар мавзӯи кайҳон ........................................ 81
Дарси 28. Ороиши интерйер ........................................ 83
Дарси 29. Тасвири манзараи баҳор ........................................ 84
Дарси 30. Натюрморт ........................................ 87
Дарси 31. Тасвири манзара ........................................ 89
Дарси 32. Сӯҳбат дар мавзӯи санъати наққошии гулдӯзӣ ва гулбофӣ ........................................ 91
Дарси 33. Натюрморт. Тасвири гулҳои рангин ........................................ 94
Дарси 34. Ороиши интерйер ........................................ 95
Дар вақти холӣ. Осори рӯи санг ........................................ 96
Тавсия ........................................ 101

# Дарси 1

## Санъати халқҳои ҷаҳон

Санъати тасвирии халқҳои ҷаҳон роҳи душвору тӯлониро тай намудааст. Он баробари нахустин ҷамъияти инсонӣ пайдо гашта, дар ҳамбастагӣ бо он ташаккул ва ривоҷ ёфтааст. Аз оғози пайдоиши худ инсоният маҳз ба воситаи меҳнат, ривоҷи истеҳсолот ва маданият, мубодилаи байниҳамдигарӣ, дониш ва таҷрибаҳои амалӣ ба пешрафти худ ноил гардидааст. Ҳамкорӣ дар роҳи пешрафт ба инкишоф ва омезиши маданияту санъати тасвирӣ мусоидат менамуд. Ба ин маънӣ, санъати Юнони Қадим, санъати Шарқ, ки дар худ беҳтарин офаридаҳои мардуми Ҳиндустон, Эрон, Чин, Осиёи Миёна, Порт ва Юнонро пайвастааст ва дорои арзишҳои байналмилалӣ мебошад.

Санъати Юнони Қадим бо таърихи ғанию рангини худ дар сартосари ҷаҳон маълум аст. Дар сарзамини Юнон, ки бо манзараҳои зебою рангини водиҳову кӯҳсораш машҳур буд, аз замонҳои қадим мардони ҳунарманду эҷодкор зиндагӣ карда, он маданияти ғанӣ ва рангинро ба вуҷуд оварданд, ки ба ганҷинаи маданияту санъати ҷаҳон дохил шуданд. Аввалин ибодатхонаҳо, қасрҳо ва дигар осори меъмории Юнони Қадим асрҳои V-IV пеш аз мелод бунёд гардидаанд. Қасри Гера ва Афина то имрӯз ҳам бо ороиши хоси худ мавриди таваҷҷӯҳи аҳли башар мебошанд. Юнониҳо дар ороиши қасру ибодатхонаҳо ҳайкалтароширо фаровон истифода намудаанд. Дар ороиши биноҳо мавзӯъҳои гуногуни қиссаю ривоятҳо ва корнамоиҳои қаҳрамонони Юнон - Геракл ва Персей тасвир ёфтаанд. Дар охири асри V пеш аз мелод тарзи нави ороиши рангаи зарфҳо (табақ, кӯза ва ғайраҳо) хеле авҷ мегирад. Асрҳои V-IV пеш аз мелод маданияти Юнони Қадим ба қуллаи баландтарини худ мерасад. Дар ин давра муваффақиятҳое дар соҳаи санъату адабиёт ва меъморӣ ба даст омаданд, ки он давраи нави классикии намунавӣ ҳисоб меёбад. Рассомон ва ҳайкалтарошони зиёде дар Юнон фаъолияти

Расми 1. *Мирон. Дискандоз*

эчодӣ менамуданд, лекин дар байни онҳо аз ҷиҳати эҷодкорӣ Мирон, Поликлет ва Фидӣ накши арзандатар доштанд. Мирон якс аз эҷодкорони фаъоли замони худ ба шумор мерафт. Вай дар асарҳояш образи мардони шуҷову далер ва боғайратро таҷассум намудааст. Хусусан, дар асари «Дискандоз» ниҳоят образнок ва равшану пурмазмун тасвир шудааст (Расми 1).

Дар натиҷаи муборизаҳои таърихӣ дар ин сарзамин бисёр дигаргуниҳо ба вуҷуд омаданд. Давраи ҳукмронии Искандари Макдунӣ номи нав - давраи эллинизмро мегирад. Санъати давраи эллинизм нафақат дар сарзамини Юнон, балки дар сар то сари Миср, Осиёи Марказӣ ва қисми шимоли Бахри Сиёҳ паҳн шуда буд.

Бисёр асарҳои офаридашудаи давраи эллинизм нозукию зебогии хоси симои антикии гузаштагони юнониҳоро нигоҳ доштаанд.

Ҳайкалҳои давраи эллинизм бо ҷанбаҳои маънавию зоҳирӣ ва зебогиҳои нотакрори худ машҳур гаштаанд. Ҳайкалҳои шӯҳратманди Афродита аз қабили чунин муҷассамаҳоянд. Дар Юнони Қадим ба вуҷуд омадани асарҳои бузурги санъат, ба монанди

Расми 2. *Венераи Мелос*

Венераи Мелос, ба пешрафти санъати халқҳои ҷаҳон такони бузурге бахшид (Расми 2).

Дастовардҳои бузурги ҳунармандони Юнони Қадим дар санъати Рими Қадим идома меёбад. Римиҳо аз меъмориҳо ва санъати тасвирӣ тамоми нозукиҳои ороиши юнониҳоро омӯхтанд. Дар сохтани биноҳо тарзи меъмориро бо ороиши релеф аз санги мармар истифода мебурданд. Дар санъати Рими Қадим соҳаи ҳайкалтарошӣ ба инкишофи баланди ҳунармандӣ мерасад.

Рассомони Рими Қадим санъати комили чеҳранигориро (порт-

рет) ба вуҷуд оварданд. Римиҳо дар ороиши ҳар як бино мозайка ва наққоширо ба таври васеъ истифода мебурданд. Дар ҳайкалсозӣ ороиши тиллокорӣ хеле авҷ мегирад.

Расми 3. *Ороиши кӯза*

Расми 4. *Олиҳаи Эйрене*

Расми 5. *Харобаи аркони бузург дар Палмира*

Расми 5а. *Пропилеи, Афина*

Расми 6. *Колизей, Рим*

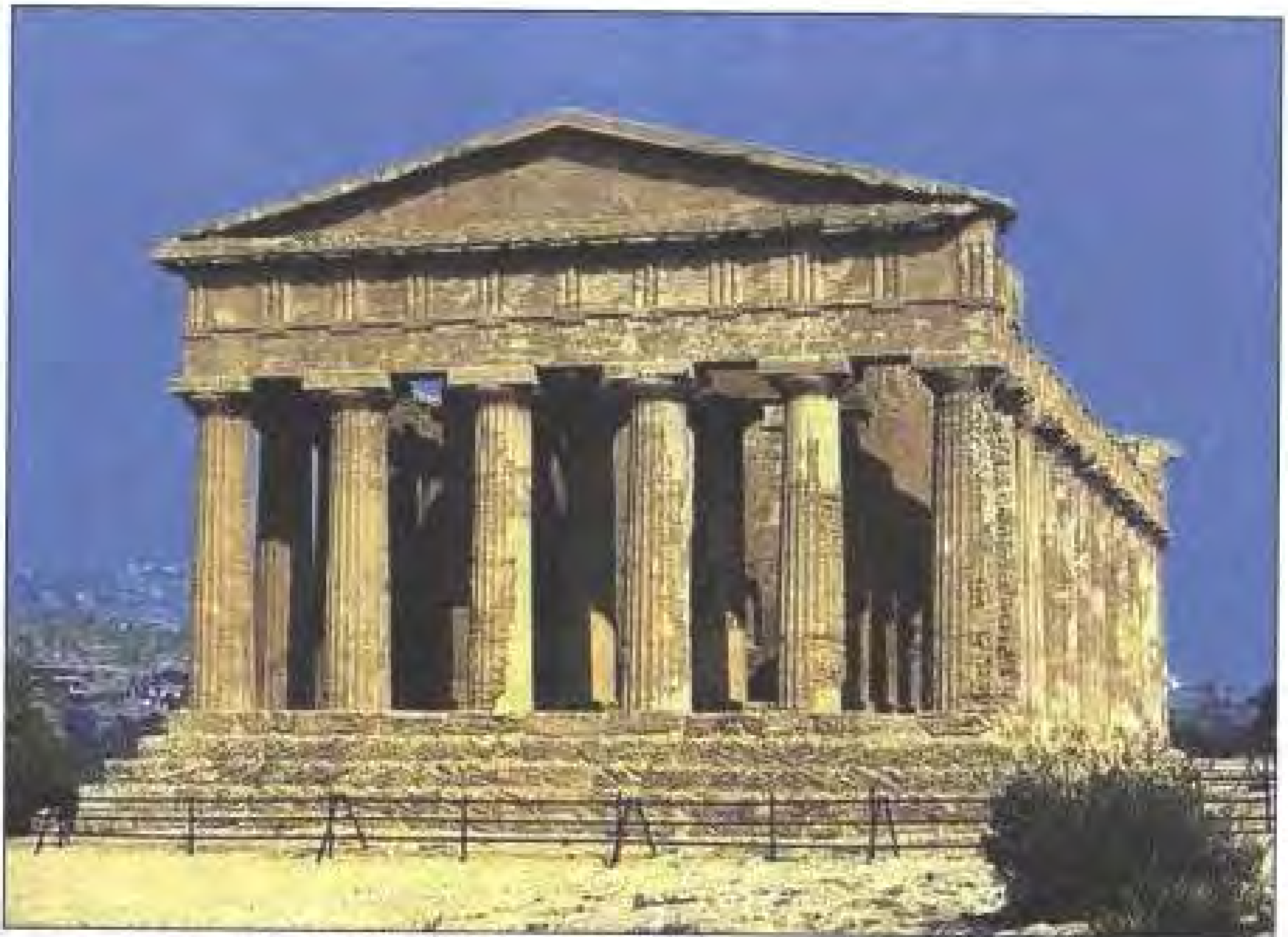

Расми 7. *Ибодатхонаи Деметра, Олимпия*

# Дарси 2

## Кашидани фигураҳои геометрӣ

Предметҳои геометрӣ аз ҷиҳати шакл ва андоза хеле гуногунанд. Дар мавриди кашидани он зарур аст, ки шакли умумии предметҳо ҳамаҷиҳата бо аниқ намудани андоза ва тарзи ҷойгиршавии онҳо дар рӯи коғаз мароқовар ва эҷодкорона иҷро шавад.

Ҳангоми муайян намудани таносуби предметҳо алоқамандӣ, ҷойгиршавӣ, дуру наздикӣ, андозаи баландию паҳноӣ, ки хатти пайвастшавии перспективаро бо предметҳо дурахшон месозанд, муқоиса намоед. Дар мавриди дар ҳамвориҳо ҷойгиршавии гурӯҳи предметҳо зарур аст, ки тасвирро ҳамаҷиҳата асоснок намоем. Дар расм ҳаҷми бузургии ҷисмҳои калонро бо қисмҳои хурд муқоиса карда, бори дигар фарқияти онҳоро муайян созед.

Акнун кӯшиш намоед, ки ҳар як предмети ҷудогона мувофиқи нақша ба таври аниқ ва муайян тасвир шавад, ба дуруст будани ҷойгиршавии предметҳои дуру наздик ва алоқамандии онҳо диққат диҳед. Предметҳои наздик бояд бо акси баланду тобишҳои худ дар рӯшноӣ ва соя аз ҳам фарқ кунанд. Предметҳои дурвоқеъбуда бо штрихи паст тасвир гарданд. Агар зарур бошад, фарқияти торикиро бо штрих дар баъзе ҷойҳои предметҳои асосӣ ва сояе, ки дар ҳамворӣ воқеъ мебошад, равшан намоед. (Расмҳои 8, 9, 10, 11).

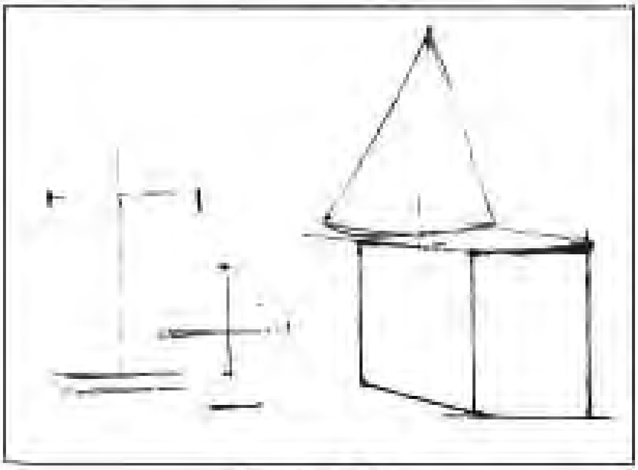

Расми 8

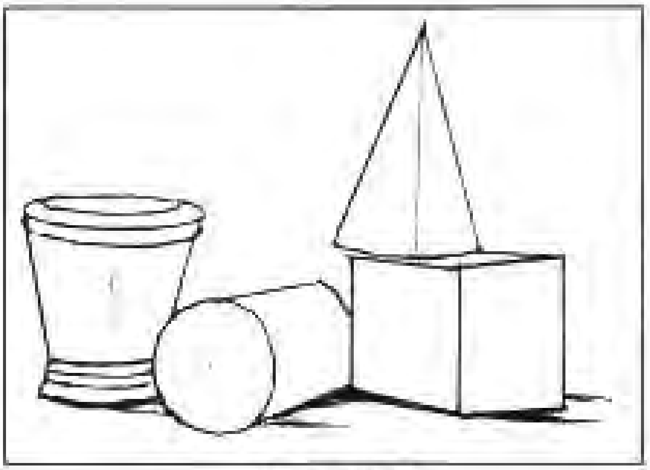

Расми 9

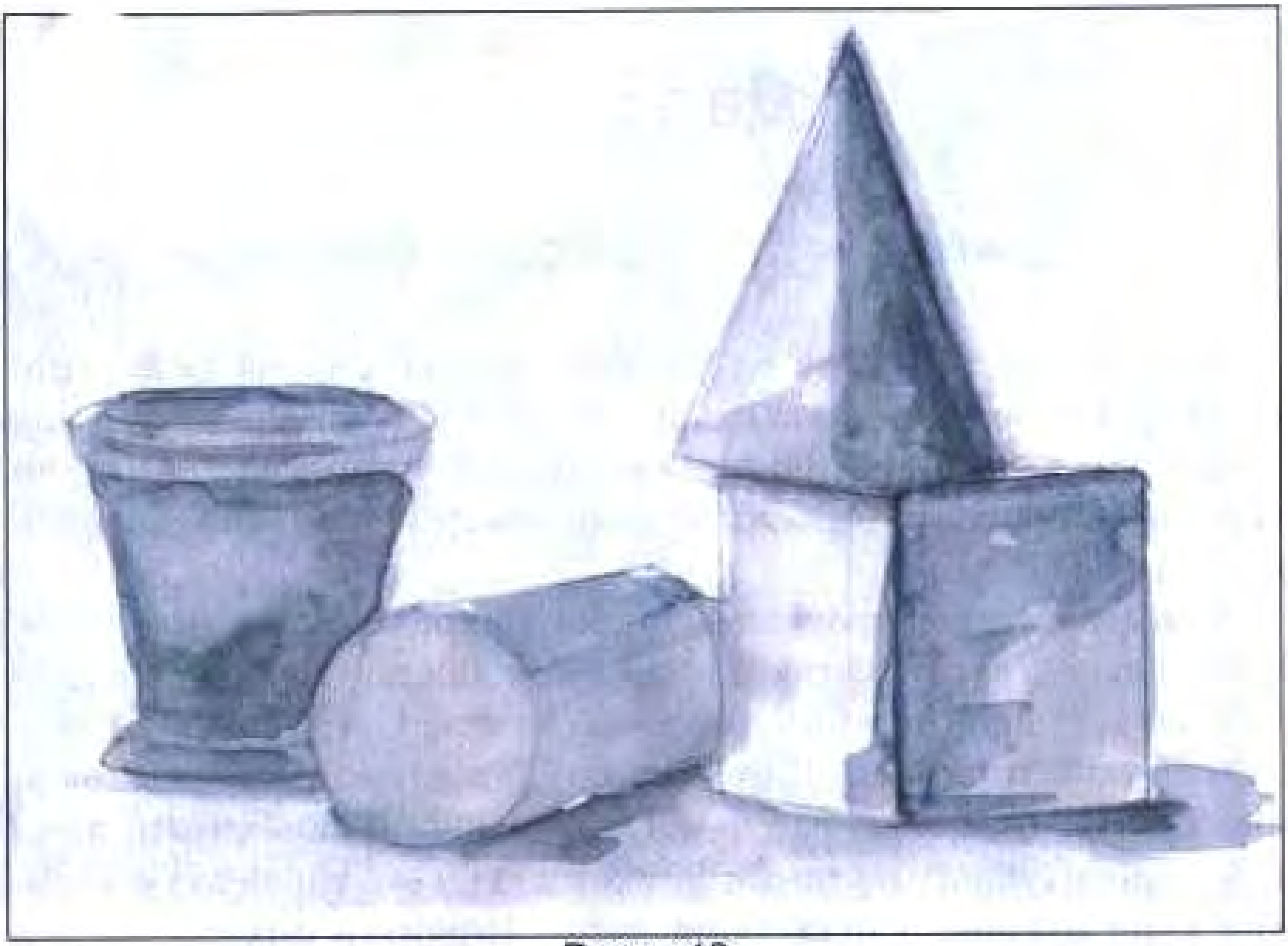

Расми 10

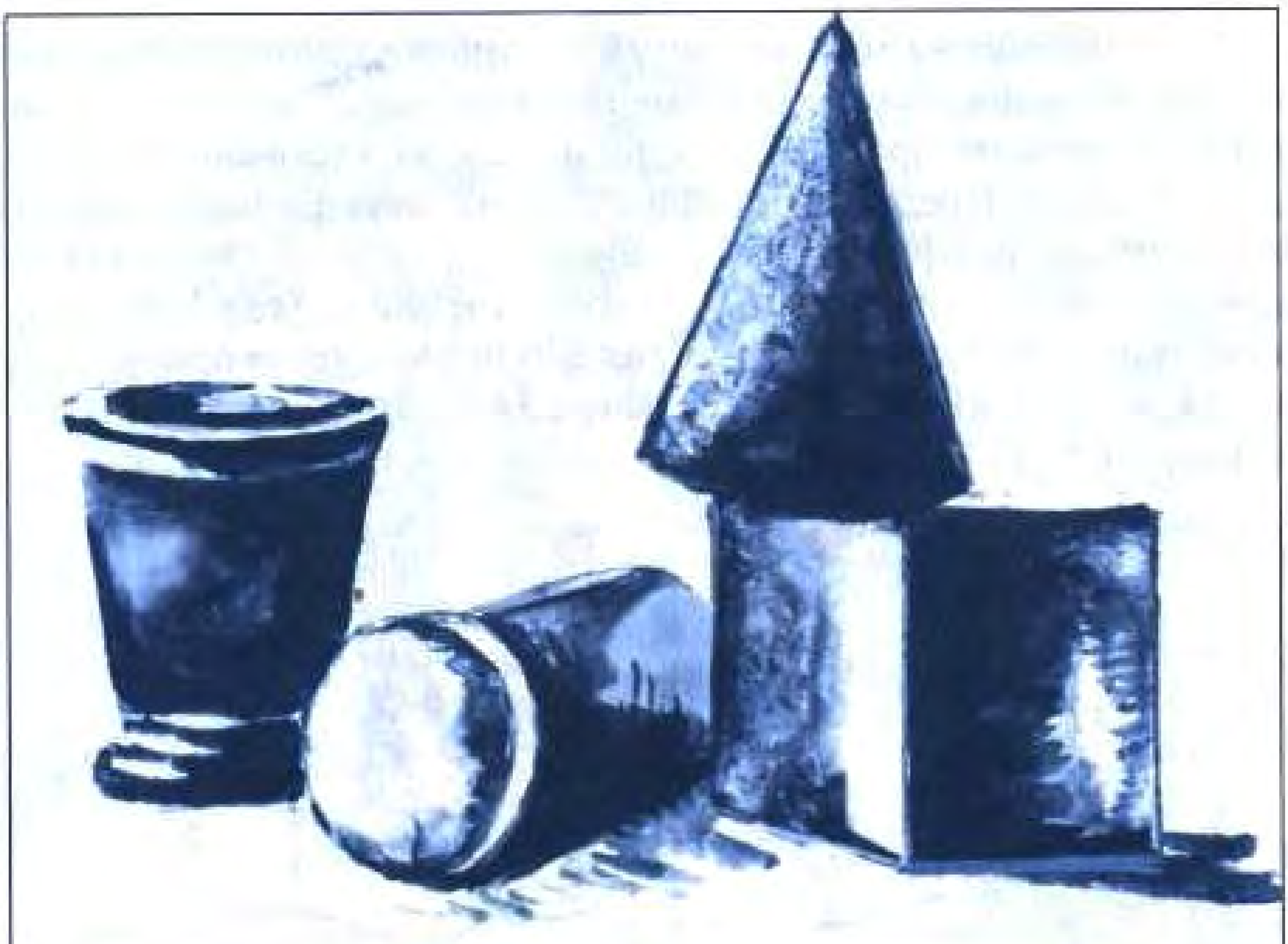

Расми 11

# Дарси 3

## Тасвири манзараи деҳа

Ҳар деҳа бо манзараҳои зебою дилфиреби худ аз деҳаи дигар фарқ мекунад. Пас аз сайругашт дар бораи табиати назаррабои атрофи деҳа дар ёди ҳар кадоми шумоён хотираҳои аҷоибе боқӣ мондааст. Манзараро тарзе тартиб диҳед, ки аз ҷиҳати композитсия бо манзараи зебои кӯҳсор, абрҳо, дарёҳо, дарахтони гуногун мароқовару дилчасп бошад, мавкеи ҷойгиршавии деҳаи обод, баландию нишебии теппаҳо дар расм низ тасвири худро ёбанд.

Дар мавриди кашидани расм ба фарқияти предметҳои дуру наздик, ки аз ҷиҳати перспектива вобастагӣ доранд, диққат диҳед. Агар бодиққат ба манзараи деҳа нигоҳ кунед, дар назари шумо предметҳо аз ҷиҳати ҳаҷм ва рангҳо аз ҳамдигар фарқ мекунанд. Манзараи деҳае, ки шумо тасвир менамоед, бояд ҳамаҷиҳата бо ҳамдигар алоқа дошта бошад. Ҳангоми тасвири манзараҳои деҳа, ки борҳо дар вақти сайругашт онро мушоҳида кардаед, дар расмҳоятон ба таври ҳақиқӣ тасвир шавад. Ба ҷиҳати ҳамоҳангии наботот, зебоии табиати гирду атроф аҳамият диҳед.

Зебоии атрофро тарзе тасвир намоед, ки тобиши гуногуни рангҳои дарахтону теппа, шаклҳои аҷоиби баргҳо, мувофиқати рангҳо равшан ба назар намоянд. Кӯшиш намоед, ки манзараи деҳаро дилчаспу гуворо тасвир намоед.

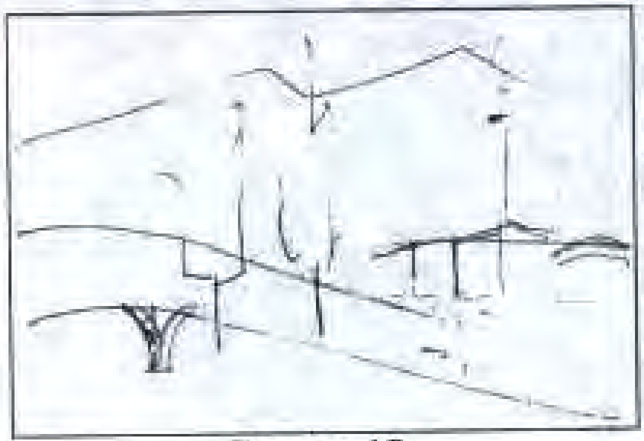

Расми 12

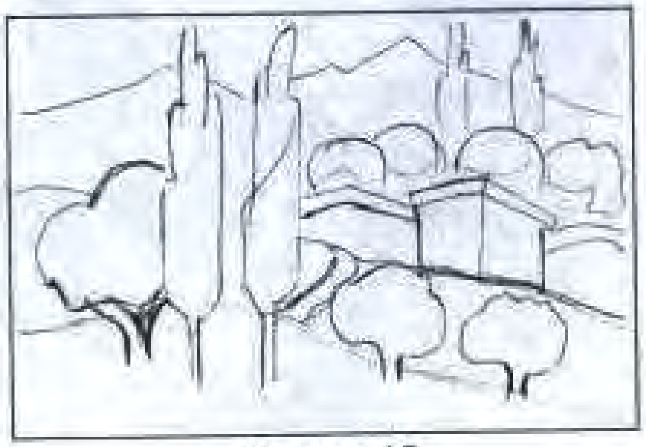

Расми 13

Расми 14

Расми 15

# Дарси 4

## Композитсия дар мавзӯи ҷамъоварии ҳосил

Ҳар кадоми мо дар ҷамъоварию ғунучини меваю сабзавот, пахта ва ғайра ба калонсолон ёрӣ мерасонем. Мувофиқи шавқу завқатон манзараи лозимиро интихоб намоед. Дар асоси мавзӯъ бандубастро тарзе ба қалам диҳед, ки манзараи боғ, сабзазор, пахтазор тасвир ёфта, одамон бо ҷамъоварии ҳосил машғул бошанд. Мавзӯъро бодиққат мушоҳида намуда, сипас аз тасаввурот ва хотираи худ ҷамъоварии меваю сабзавотро тасвир намоед.

Дар расм одамонро ҳангоми кор дар саҳро акс намоед. Дар мавриди бо ранг кор кардан кӯшиш намоед, ки зебоии атрофро бо тобиши рангҳои зард, ҷигарӣ, сурх, норанҷӣ

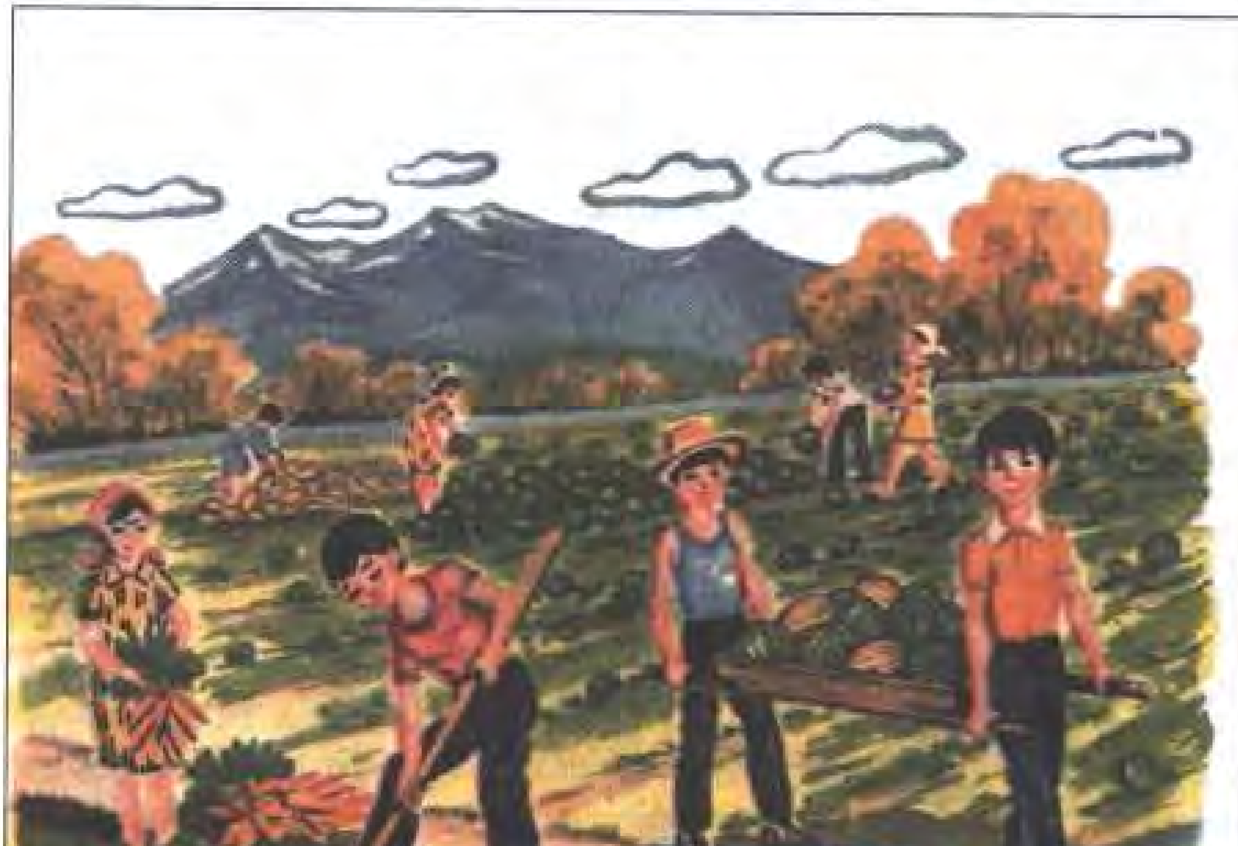

Расми 16

Расми 17

ва дигар рангҳо, ки ҳамоҳанги зебоии табиати зарринро нишон диҳад, тасвир кунед. Чунин зебоии рангинро бо манзараи саҳрои пахтазор вақти тулӯъ ва ғуруби офтоб бо рангҳои норанҷӣ, сурхчатоб, ҷигарӣ ва дигар рангҳо, ки ба рӯи замин, кӯҳу теппаҳо нурафшонӣ менамояд, зеб диҳед. Манзараи табиат дар ин мавриД аз гуногунии рангҳо зебо мегардад.

# Дарси 5

## Натюрморти сабзавот

Ҳар як натюрморт дар худ мазмунеро аз ҳар ҷиҳат ифода менамояд, ки фикри ба вуҷуд омадани композитсияро аз ҷиҳати шакл, андоза, ҳаракати предметҳо, муносибати ҳамоҳангӣ ва ғайра дар расм аён мегардонад. Дар оғози кашидани расм аз асли ашё, гуногуншаклии предметҳоро, ки ҷиҳатҳои фарқкунанда доранд, дар натиҷаи муқоиса муайян созед. Ин тарзи муқо-

иса дар ичрои кори амалӣ натичаи хуб медиҳад. Барои маро-ковар шудани натюрморт хатҳои чӯяндагиро аз ҳар чиҳат рав-шантар гардонед. Диккати асосиро ба моҳияти расм: чиҳати та-носуб, конструксия, сохтани перспектива дода, онро асосноку шавковар тасвир намоед. Дар мавриди кор ба самти рӯшноӣ ва сояафканӣ, ки шакли гуногунии предметро равшан менамоянд, эътибор диҳед.

Барои ба нуктаи умумӣ овардани ҳамаи предметҳо лозим аст, ки чиҳатҳои баробарии онҳоро асоснок намоем, зеро шарти тасвири табиӣ ба ин вобаста аст. Дар мавриди бо ранг кор кардан агар хоҳед, ки ба душворӣ дучор нагардед, якбора бо мӯйкалам аз ранги таҳранг ё равшани чамъи соя дар предмет нуктаи даркориро муайян намоед. Ҳангоми расмкашӣ ба намуди рангҳои гарму сард диккат диҳед ва таносуби рангпартоихоя-тонро дар хотир нигоҳ доред.

Ҳангоми истифодаи ранг ба омехтаи ранги аслии он рангҳои тасвиршударо, ки дар натичаи рӯшноӣ ва ҳолатҳои дигар ба амал меоянд, илова намоед. Азбаски натюрморт аз сабзавоти гуногунранг иборат аст, рангҳои ҳакикиро аз ҳар чиҳат дуруст кор фармоед. Ҳамаи рангҳои нозуку муносибро ба эътибор гирифта, дар расм истифода намоед. Ғайр аз рӯшноӣ боз чилои рангҳо барои ҳар як предмет за-рур аст, ки муносибати таҳранг ва ҳамворие, ки дар он предмет чойгир гаштааст, тачассум ёбад.

Тарзи гузориши рангҳоро аз ҳар чиҳат дар расм ба тарзе гузоред, ки нафосату зебоии тобиши рангҳою предметҳо аз байн нараванд. Фарки рангҳои кисми торику равшани натюрмортро ҳатман тасвир кунед. Кӯшиш намоед, ки натюрморт бо маҳорат ва ҳунари баланд ба анчом расад.

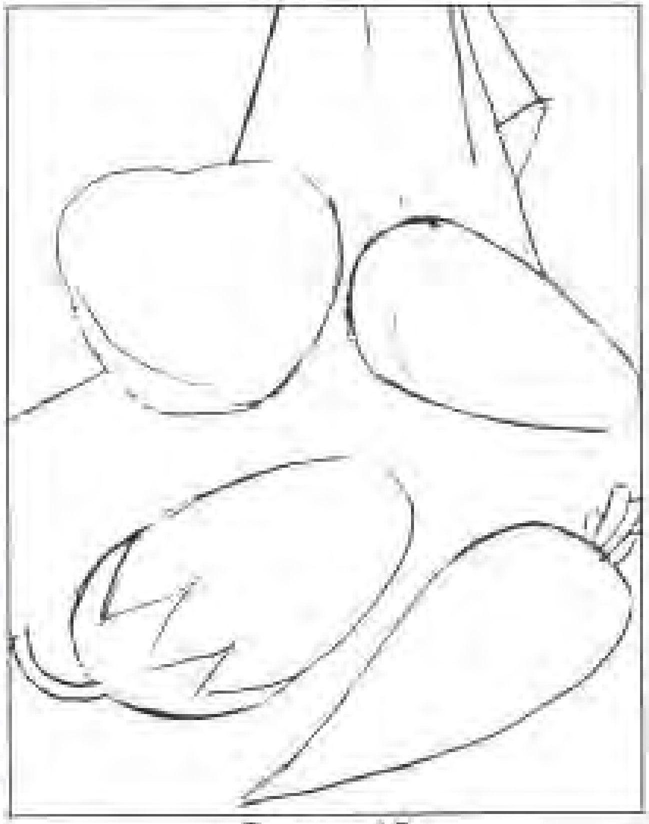

Расми 18

Расми 19

Расми 20

**Саволҳо:**

1. **Барои мароқовар ва пурнур будани расм чӣ гуна хатҳоро мекашанд?**
2. **Чаро рангҳои тағйирёбанда дар предметҳои аслӣ назаррасанд?**
3. **Барои он ки дурахши рангҳо дар расм акс гардад, чӣ бояд кард?**

# Дарси 6

## Тасвири рангҳои заррин

Табиат дорои ранги ҷило, тароват, нафосати хос ва нотакрор аст, ки сарчашмаи зебоиҳои дунёи рангин мебошад. Ҷилою дурахши рангҳо махсусан дар айёми ивазшавии фаслҳои сол, фарорасии мавсими нав баръало ҳис мегарданд. Эҷодкор аз табиат на фақат илҳом мегирад, инчунин мехоҳад рангу таровати

табииро инъикос намояд. Ҳангоми тасвири манзараи заррин, ки хоси фасли тирамоҳ аст, диққати асосиро ба дуруст дарк намудани фарқи рангу ҷило ва моҳирона тасвир намудани зебоии асли манзара равона созед.

Дар мавриди кашидани расм истеъдоди хуби офарандагӣ зарур аст, то ки бо бадеиёти баланд асари қобили таваҷҷӯҳ тавлид шавад. Дар эҷоди манзараи тирамоҳи заррин тасвири манзараи кӯҳ, теппа, дарахт, саҳрои васею осмони софро бо хатҳои ҷудогонае тарзе тасвир намоед, ки бандубасти асар мазмуни хубу тахайюли баланди эҷодӣ дошта бошад.

Барои мароқовар шудани расм бори дигар манзараи тасвиршударо бо хатҳои пурмазмун, ки расмро пурқувват ва дурахшон мегардонанд, оро диҳед. Азбаски манзараи тирамоҳи заррин бо обу ранги худ ҷиҳатҳои фарқкунанда дорад, кӯшиш намоед, ки он гуногунӣ ва ҳамоҳангии рангҳои манзараро фаро гирад. Ба дуруст будани ҷойгиршавии предметҳои дуру наздик ва алоқамандии онҳо диққат диҳед. Предметҳои наздик бояд бо тасвири баланду тобиши худ дар байни рӯшноӣ ва соя аз ҳам фарқ кунанд. Барои тасвири он рангҳои зард, норанҷӣ, сурх, ҷигарӣ ва дигар рангҳоро, ки обурангнокиро дурахшон мегардонанд, истифода баред. Ба он муваффақ шавед, ки рангҳо дар манзара зебою нафис тасвир шаванд. Ба он ҷиҳат низ диққат диҳед, ки ранги замин, кӯҳу роҳ ва дарёча вобаста ба дурии масофа фарқ дошта бошанд. Тадриҷан аз рангҳои серҷилову баланди қатори пеш ба рангҳои пасти дур воқеъгардида гузаред.

Дарахтро бо ҳамоҳангии рангҳои заррин тарзе тасвир созед, ки бо дурахшонӣ ва рангҳои серҷилову баланд назаррас шавад. Тасвирро тарзе ба анҷом расонед, ки манзараи зебою рангини оламро ба хотир орад.

Расми 21

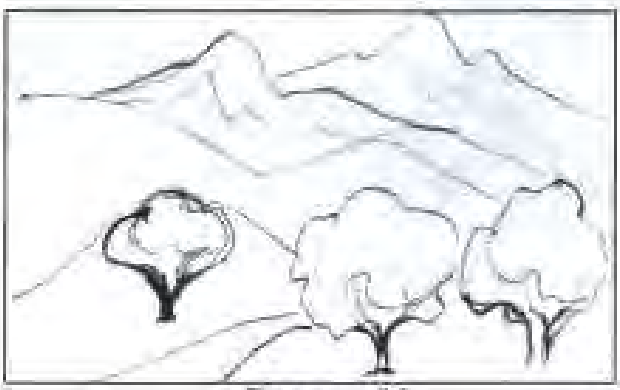

Расми 22

Расми 23

Расми 23 а

# Дарси 7

## Натюрморти дастархони пурнеъмат

Дар ҳар хонадон, хусусан дар рӯзҳои иду тӯй, маъракаҳои гуногун дастархони пурнозу неъмат ороста мешавад. Дастархони пурнозро анвои меваҷот, нону кулча ва зарфҳои гуногун зеб медиҳанд. Натюрморти дастархони пурнеъмат аз натюрморти меваҳои гуногун аз ҷиҳати ҳаҷму шакл, рангҳо хеле фарқ мекунад.

Пеш аз он ки расмкаширо оғоз намоед, ҳаминро бояд ба эътибор гиред, ки ҳаҷм, шакли предметҳо ба воситаи хатҳои ёрирасон ва сояю рӯшноӣ муайян карда мешаванд. Аз байни онҳо предметҳоеро, ки ба шумо ва ба сарчашмаи рӯшноӣ наздиктар ё дуртар воқеъ мебошанд, ҷудо намоед. Пас аз ин ба он ҷои предмет, ки рӯшноӣ афтидааст, назар афканед. Аммо ҷои камрӯшноиро низ ба эътибор гиред. Дар вақти кашидани расм тарафҳои рӯшноӣ, сояи онро ба предмети аслӣ муқоиса карда, дурустии онро санҷидан лозим аст.

Предметҳо ва қисмҳои алоҳидаи онҳо вобаста ба дурахши мутаносибан камшаванда хурдтар ба назар мерасанд.

Масалан, ду предмети шаклан баробарро гиред ва дар рӯ ба рӯятон якеро наздиктар, дигарашро дуртар гузоред. Онҳо аз ҷиҳати баландӣ, дарозӣ ва паҳноӣ як бошанд ҳам, ба назаратон гуногун менамоянд.

Воситаи дигари ифодаи ҳаҷм - афтидани соя дар ҳамворӣ мебошад. Аз ин рӯ, мо метавонем рангҳоро чунин фарқ кунем:

а) дурахшон (ҷойи аз ҳама равшантар дар предмет);

б) нимсоя - торикшавии ранг дар байни рӯшноӣ;

в) сояи пурра. Афтидани соя дар ҳамворӣ. Сояи рӯшноӣ ба масофа ҳам вобастагӣ дорад.

Монандӣ: ҳар қадар предмет ба рӯшноӣ наздик бошад, ҳамон қадар акси байни рӯшноӣ ва соя дурахшонтар мегардад. Аммо агар дур бошад, акси рӯшноӣ сусттар мегардад.

Дар лаҳзаи аввали кашидани расм ҳаракат намоед, ки ҳолати дурусти ба шакл даровардану диққатҷалбкунанда будани предмети тасвиршударо дарёбед.

Расмро тарзе иҷро намоед, ки равшанӣ дуруст инъикос гардад ва ба хубӣ шакли предметро пурра муайян кунад. Пас

аз ин, дар тасвири натюрморт тарзе рафтор бояд кард, ки хатҳои гуногун ба шакли предметҳо, ки ҳудуди байни равшанӣ ва соя, ки ба ҳамворӣ меафтанд, мураттаб сохта шавад.

Баъдан барои мувофиқати предметҳоро аз назар гузаронидан ба он чиз диққат диҳед, ки предметҳои ба назар афтанда ҳолати амудӣ ё уфуқии худро нигоҳ доранд. Ҳангоми бо ранг иҷро намудани натюрморт фарқи дурахшонии тобиши рангҳои аслии предметҳоро, ки дар натиҷаи таъсири фазогии рангҳо хеле тағйир меёбад, ба эътибор гиред. Пас аз ин ранги равшан ва торикро фарқ намоед. Рафти корро чунин бояд кард: дар палитра (тахтача барои рангҳо) рангҳоеро, ки ранги тобиши предметро ифода мекунанд, интихоб намуда, дар тасвир рангҳоро нишон диҳед, то ки онҳо ба шакли предмет мувофиқ бошанд, аммо саъй кунед, ки дурахшандагии ранги ҷудогона тасвир карда нашавад.

Пас аз он ба таври дақиқ рангҳои предметҳои боқимондаро ҷо ба ҷо гузоред. Ҳаракат намоед, ки ҳанӯз ранг хушк нашуда, сояро тасвир карда ба охир расонед, то ки тасвир аз ҳама ҷиҳат зебою рангин таҷассум гардад.

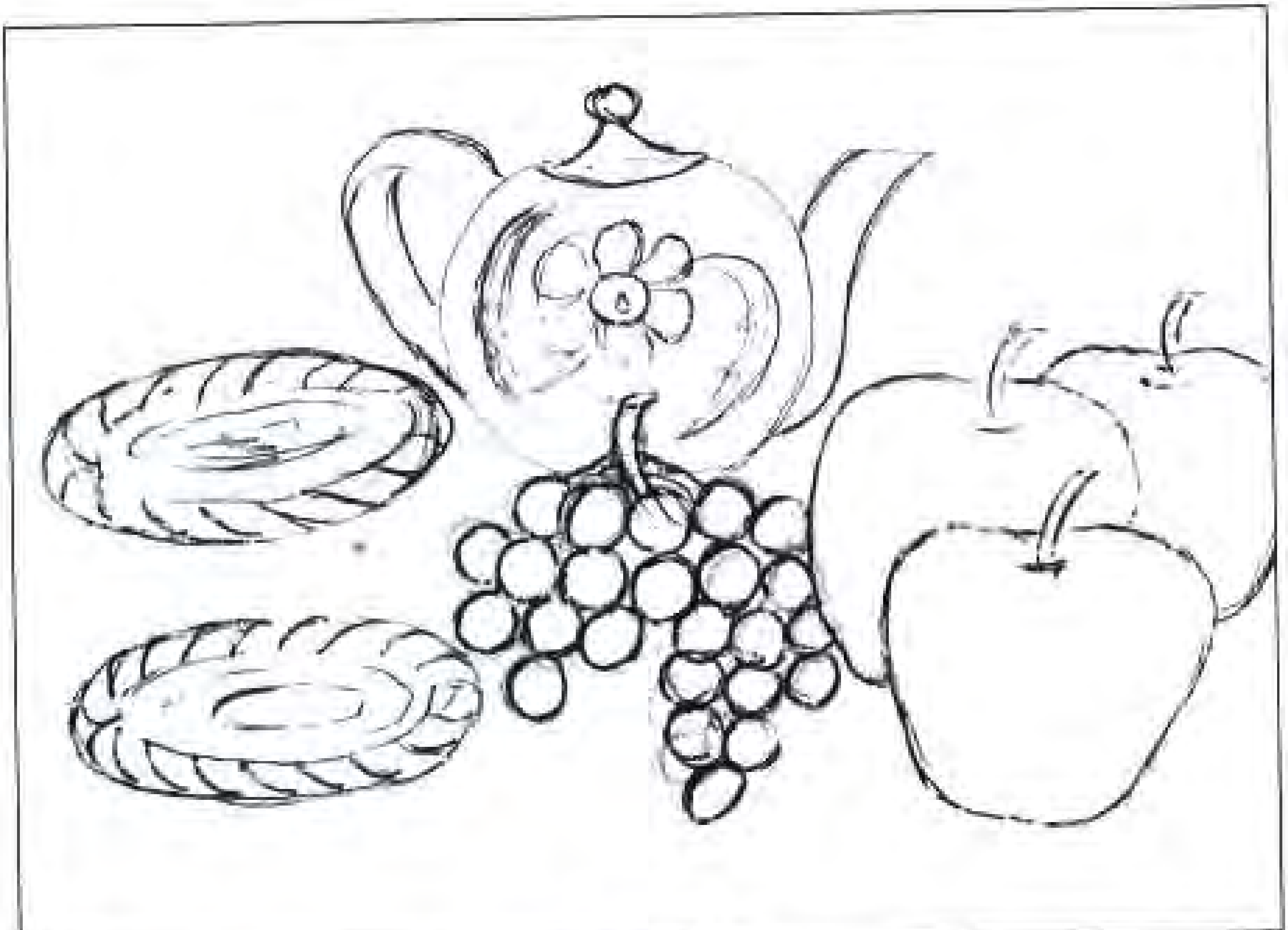

Расми 24

Расми 25

Расми 26

**Саволҳо:**

1. **Ҳаҷм, шакли предметҳоро ба воситаи кадом хатҳо тасвир кардан мумкин аст?**
2. **Ифодаи рӯшноӣ ва афтидани соя чӣ хел муайян карда мешавад?**

# Дарси 8

## Корҳои ороишӣ, навиштани шрифт

Шрифт - ин тасвири графикии ҳарф ва ададҳо аст. Ба тарзи дигар, ҳарф ё ададҳоро эҷодкорона, зебо ва фаҳмо рӯи коғаз акс кунондан аст. Ихтирои шрифт дар инкишофи ҷамъияти инсонӣ нақши бузурге бозидааст. Аз шрифт дар корҳои тарғиботию ороишӣ истифода мебаранд. Бо шрифт рӯзномаю маҷалла, шиор, аёниятҳо, китобҳо оро дода мешаванд. Ҳар як ороиши шрифт дар китобҳо, аёниятҳо, эълонҳо бо тарзҳои гуногун таҷассум мешаванд. Барои ҳамин рассомон кӯшиш менамоянд, ки дар навиштани шрифти полиграфӣ композитсияи гуногуни замонавиро эҷодкорона истифода баранд.

Навишти шрифт ва расмҳо аз ҷиҳати ороиш хеле гуногун мебошад. Масалан, ҳафтаномаҳои «Адабиёт ва санъат», «Омӯзгор», «Известия», «Чархи гардун», «Тоҷикистон» ва ғайра аз ҷиҳати ороиш аз ҳамдигар фарқ мекунанд. Тарзҳои гуногунии мураттабу равшани шрифт вуҷуд доранд, ки рассомон дар ороиш истифода мебаранд. Ҳар як шрифти тарғиботӣ номи хоси худро дорад. Масалан, шрифтҳои академӣ, ҳаҷмдор, буришнок, коргарӣ, ороишӣ ва ғайраҳо аз ҷиҳати навишт ва ороиш хеле фарқ мекунанд.

Ҳар як тарзи шрифт бо андозаҳои паҳноӣ ва баландӣ навишта мешавад. Дар баъзе мавридҳо шрифт бо тарзи нишеби ҳарфҳо низ навишта мешавад.

Барои мароқовар навиштани шрифт дар навбати аввал бо қалам ангораи онро созед. Сипас, вазифаро бо ранг иҷро

намоед. Дар навиштани шрифт ба таносуб ва фосилаи он диққат диҳед. Ҳарфҳои Ф, М, Ш, Ю, Ж назар ба ҳарфҳои дигар андозаи ба худ хос доранд. Зебо навиштани шрифт ба матн вобаста аст. Чӣ қадаре ки матнро кӯтоҳ интихоб намоед, ҳамон қадар мароқовар ва дурахшон навишта мешавад. Кӯшиш намоед, ки матн бо рангҳои баланд навишта шавад.

Барои иҷрои ин супориш бо перои плакатӣ навиштан дар навбати аввал хеле осон аст. Аз рӯи шрифт ҳарфҳоро нависед.

А Б В Г Д Ж
Е З И К Л М
Й О Н Р П Ь
Т С У Ф Х Ц
Ч Я Э Щ Ъ
Ы Ю Ш
1234567890

Расми 27

Расми 28

Расми 29

# Дарси 9

## Расм дар мавзӯи парвози паррандагон

Пеш аз огози расмкашӣ хати уфуқӣ - сатҳи ҳамворӣ ва фазоиро тавре муайян намоед, ки қисми ҳаво масофаи васеъро ишгол намояд. Расмро тарзе тасвир намоед, ки парвози паррандагон дар манзараи паҳновари осмони софу кӯҳсор ва дарё, ки зебоиро аз ҳама ҷиҳат пурра менамояд, акс гардад.

Тарзе амал кунед, ки расм аз ҳама ҷиҳат мароқовару диққатҷалбкунанда бошад. Парвози паррандагонро бо хатҳои дурахшон тасвир карда, ҳамчунин ҷиҳати ҳаракату шакли предметро пурра муайян кунед.

Пас аз ба шакл даровардани манзара ба тарзи парвози паррандагон, ки дар масофаҳои гуногуни фазо ифода ёфтаанд, эътибор диҳед. Дар мавриди бо ранг кор кардан кӯшиш намоед, ки муносибату мувофиқат, таносуби рангҳо ба амал ояд, то мақсади асарро равшан ифода кунад. Унсурҳои дигари расм бояд бо рангҳои мувофиқаткунанда тасвир шаванд. Рангҳоро дар манзара тарзе гузоред, ки мавқеи дуру наздик, пасту баландро фаро гиранд. Рӯшноӣ ва соягии тасвири паррандагонро аз ҷиҳати дурахшонӣ, фарқи рангҳо, ки дар натиҷаи таъсири фазогӣ ба амал меоянд, нишон диҳед. Ба дурахшонии рангҳо эътибор диҳед. Дар марҳалаи ба итмом расонидани амалиёти сураткашӣ аниқ аз назар гузаронед ва ҷиҳатҳои номувофиқро такроран оро диҳед, дурахшонӣ ва сояафкании қисми пешро бойтар гардонед. Чунин тарзи кор барои зоҳир намудани шакл ва диққатҷалбкунанда гардонидани сифату тобиши ранг аз аҳамият холӣ нест.

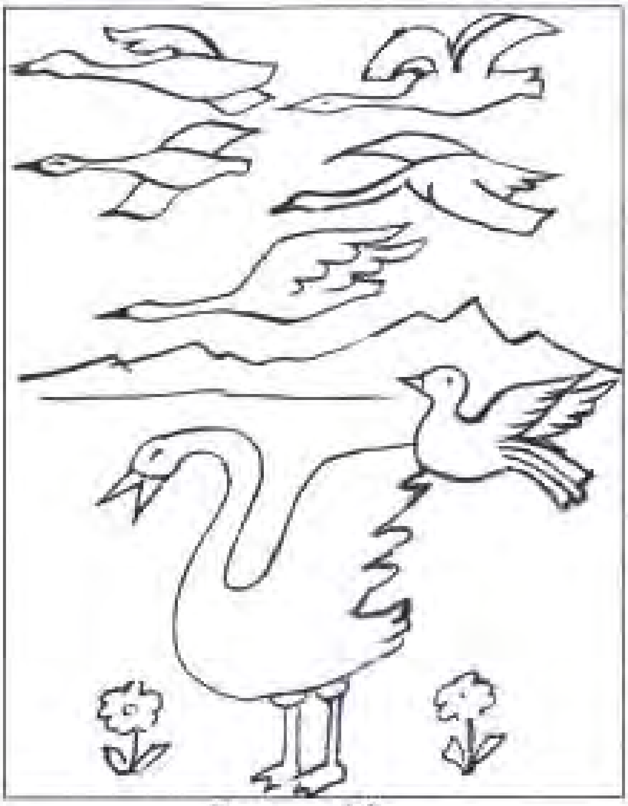

Расми 30

Расми 31

# Дарси 10

## Сӯҳбат оид ба санъати тасвирии Шарқ

Мардуми Шарқ бо анъанаҳои маҳаллӣ ва хусусиятҳои муҳими худ маданияти баланд ба вуҷуд овардааст. Бозёфтҳои қадимаи асрҳои IV-I пеш аз мелод намунаи хуби осори фарҳангӣ ба шумор меравацд. Ин бозёфтҳо дар сарзамини Миср, Эрон, Ҳинди Қадим, Чин махфуз мебошанд. Дар сарзамини мисриён аз замонҳои палеолит ва неолит тарзи ороиши рӯи сангҳо ва ороиши гуногуни кулолгарӣ ба вуҷуд омадааст. Дар баробари ин пешравиҳо сохтани иншооти меъморӣ, тарзи ороиши санъати тасвирӣ дар биноҳо хеле авҷ мегирад. Дар Нил, Сахара, Газа ва дигар минтақаҳои Миср сохтани биноҳо бо тарзи ороиши хоси замон касб шуда буд. Аҳром, яъне мақбараҳои фиръавнҳои Миср бо санъати баланди меъморӣ сохта шудааст.

Аҳроми Хеопс бо ороиши монументалӣ баландтарин (146 м) аҳром аст. Ороиши монументалӣ, зебоиҳои нотакрор дар ҳайкалҳои Нефертити. Фиръавн, Тутанхамон бо ҳунари баланди эҷодкорӣ истифода шудаанд. Нигаред ба расми 32.

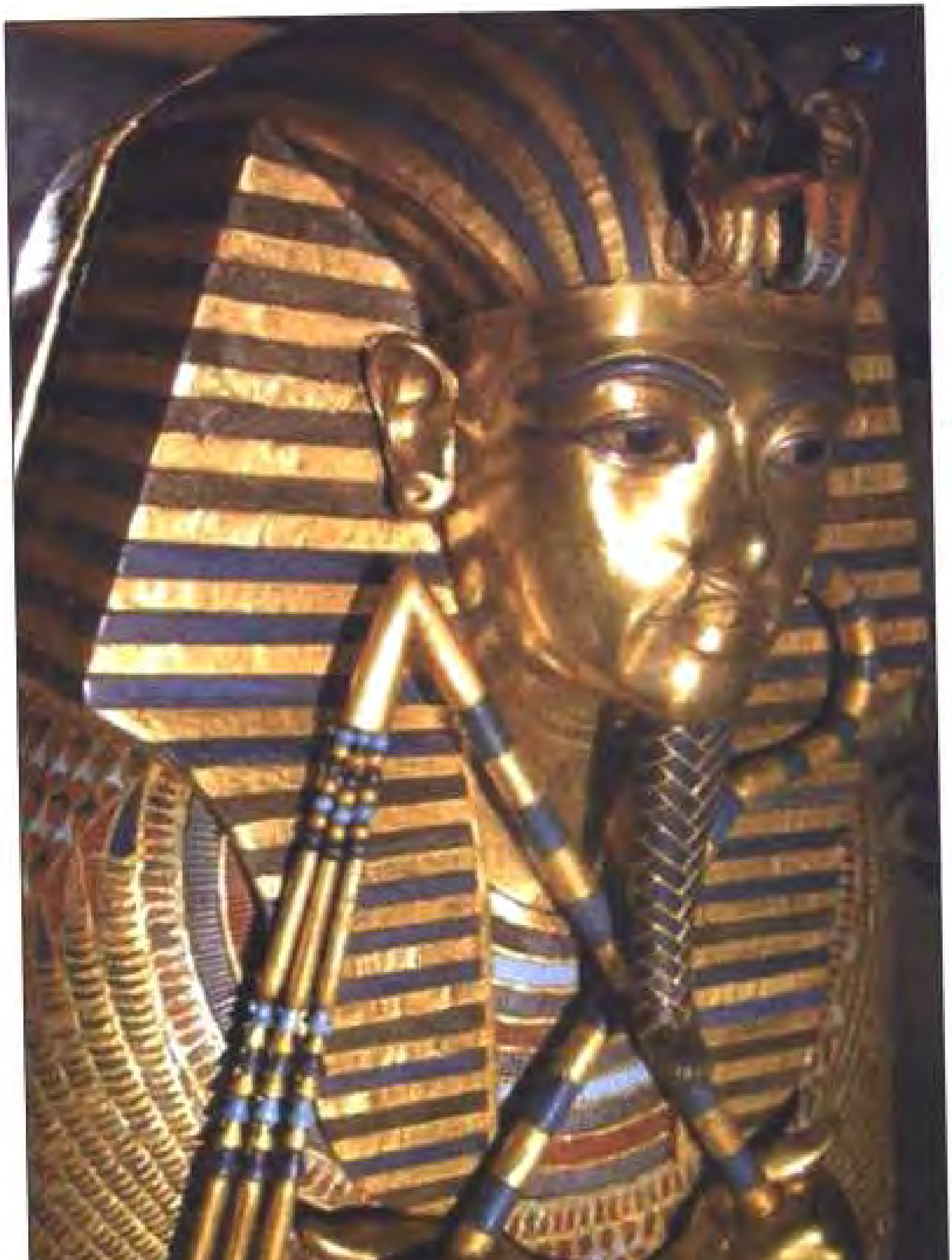

Расми 32. *Миср, Ниқоби тиллоии Тутанхамон*

Расми 33. *Аҳроми Миср*

# Санъати Ҳиндустон

Санъати Ҳиндустон асосан аз меъморӣ, ҳайкалтарошӣ ва ороиши нақшу нигор хеле бою рангин буда, асарҳои офаридашуда дар Деҳлӣ, Агра, Ачанта, Бомбай ва дигар шаҳрҳо хеле зиёданд. Ҳар як асари меъморӣ бо ороиши зебою рангин таҷассум шудааст. Яке аз намоёнтарин ёдгориҳои меъмории Ҳиндустон Тоҷмаҳал мебошад. Мақбара дар давраи ҳукмронии Темуриёни ҳинд (1526-1558) ба хотираи Мумтоз (зани Шоҳи Ҷаҳон) дар назди шаҳри Агра, соҳили хушманзараи рӯди Ҷамна бунёд шудааст. Девори Тоҷмаҳал аз мармари сафед буда, рӯяш бо сангҳои қиматбаҳои зумрад, лаъл ва лоҷуварди Бадахшон ороиш ёфтааст. Тоҷмаҳал аз рӯи шаҳомат, зебоӣ, нафосати бадеӣ ва ороиши гаронбаҳо, бандубасти мукаммал ва таносуби дилрабои тарҳ яке аз мӯъҷизаҳои олам ба шумор меравад. Тоҷмаҳал на танҳо комёбии бозёфти ҳунармандони Ҳинд, балки таҷассуми анъанаи бой ва нозуки санъати меъмории Осиёи Миёна ва Эрон низ мебошад, чунки он бо ҳамдастии меъморону ҳунармандони ин кишварҳо бино ёфтааст. Ёдгориҳои таърихии меъморӣ ва

санъати тасвирӣ дар сарзамини Афғонистон аз замони Юнону Бохтар ва Кӯшониён боқӣ мондаанд. Дар кӯҳсори Бомиён ҳайкали монументалии 53-метраи Буддо мавҷуд аст, ки бо ҳунари баланди нафосати бадеӣ ва ороиши гаронбаҳо мӯъҷизакорона офарида шудааст.

Расми 34

Расми 35

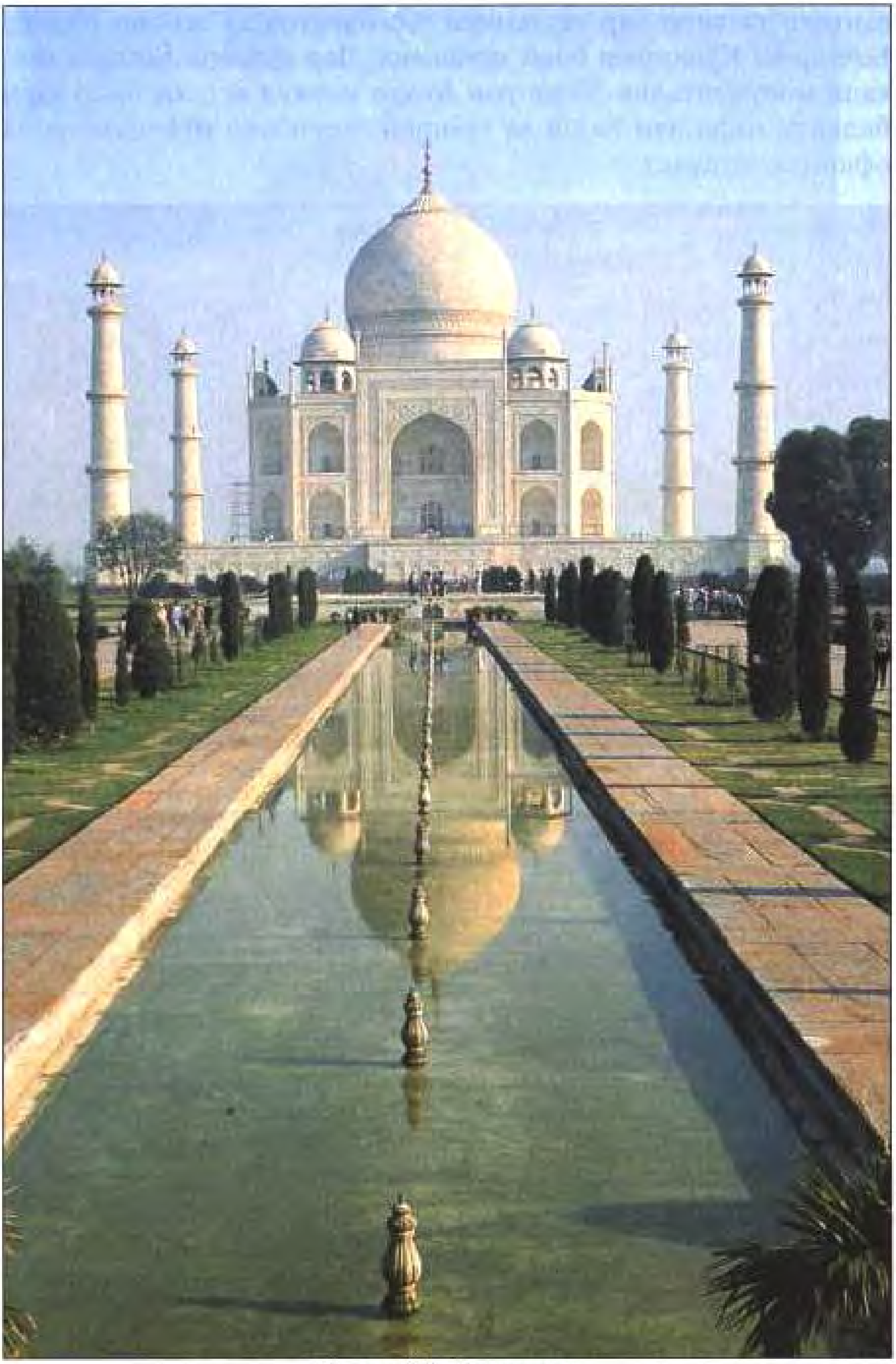

Расми 36. *Тоҷмаҳал*

**Саволҳо:**

1. **Мардуми Шарқ чӣ гуна маданиятро ба вуҷуд овардаанд?**
2. **Дар сарзамини Миср дар кадом замон ороиши рӯи сангҳо ва кулолгарӣ ба вуҷуд омадааст?**
3. **Аҳроми Хеопс чанд метр баландӣ дорад?**
4. **Ёдгориҳои Ҳиндустон дар кадом шаҳрҳо сохта шудаанд?**
5. **Тоҷмаҳалро дар кадом шаҳр ва дар замони кӣ бунёд кардаанд?**
6. **Чаро Тоҷмаҳалро мӯъҷизаи олам меноманд?**

# Дар вақти холӣ

## Усули корҳои ороишӣ

Дар мавридҳои гуногун ба шумо лозим меояд, ки бо корҳои ороишӣ машғул шавед. Ҳар як кори ороишӣ нозукиҳои хоси худро дорад. Барои аз худ намудани ин нозукиҳо таҷрибаи хуби корӣ зарур аст. Хусусияти асосии расмҳои бо акварел, гуаш кашидашуда равшан будани ранг аст, ки тобишу ҳосияти коғаз ва тозагии вай аз байни он намудор мешавад. Хусусияти асосии акварел ин аст, ки он шаффофиро нигоҳ медорад. Барои натиҷабахш иҷро намудани ин супориш маслиҳат медиҳем, ки машқҳои пешниҳодшударо бо тамоми рангҳо иҷро намоед. Ин тарзи машқҳо имконият медиҳад, ки хусусиятҳои рангҳои акварелиро пурра омӯзед. Дар навбати аввал усули пардоздиҳиро бидонед. Бо оби тоза расмро аз боло ба поён, аз чап ба рост давонед ва то дами хушк шудани об интизор шавед. Ҳамин тавр шумо тарзи гузариши рангҳоро аз тобиши баланд ба тобиши паст аз худ мекунед. Онро дар иҷрои корҳои ороишӣ метавонед истифода баред. Чӣ қадар рангҳоро дар ороиш шаффофтар истифода баред, ҳамон қадар ороиш зеботару сифатнокиаш баландтар мегардад. Дар ороиши расм матнҳо бо шрифт навишта мешаванд. Кӯшиш намоед, ки тасвир ва навиштани шрифт дар асоси композитсия хубу равон, зебою нафис ороиш ёбад.

Расми 37

# Дарси 11

## Санъати давраи Эҳё (Ренессанс)

Давраи Эҳё дар таърихи маданияти оламиён давраи нав аст. Давраи Эҳё давраи ба вуҷуд омадани дигаргуниҳои иҷтимоию иқтисодӣ

дар мамлакатҳои Ғарб, махсусан Италия, Ҳолландия, Фаронса, Олмон мебошад. Дар давраи Эҳё савдо босуръат тараққӣ кард, ки ин сабаби ба вуҷуд омадани аввалин корхонаҳои капиталистӣ ва мустаҳкам шудани робитаҳои тиҷоратии байни шаҳрҳо гардид.

Ин дигаргуниҳои иҷтимоию иқтисодӣ дар ҳаёти халқҳои Европа боиси ба авҷи олӣ расидани маданияту санъат гардид. Ходимони адабиёт ва санъат имконият пайдо намуданд, ки дар асарҳои худ зебоии аслии табиат ва инсонро таҷассум созанд. Мақсади асосии маданияти давраи Эҳё ба вуҷуд овардани гуманизм буд.

Рассомон кӯшиш намуданд, ки дар эҷодиёти худ анъанаҳои устодони антиқаро аз нав ба вуҷуд оваранд. Аз ин ҷо, номи ин давраро барқароршавии санъат, яъне давраи Эҳё, ё Ренессанс меноманд. Аксарияти ходимони маданияти давраи Эҳё эҷодкорони бузург буданд, ки дар соҳаҳои гуногун қобилияти баланди эҷодӣ доштанд. Масалан, Леонардо да Винчӣ нафақат асосгузори зинданигорӣ (живопись), балки ҳайкалтарош, олим, нависанда, меъмор, муҳандиси техникӣ, мусиқинавоз низ буд. Рафаэл, Микеланҷело ва дигар ҳунармандон ба ғайр аз рассомӣ, дар соҳаҳои илм ҳам истеъдоди баланд доштанд. Санъати давраи Эҳё услуби махсуси худро ба вуҷуд овард, ки ба илми санъати реалии гуманизм поя гузошт.

Маркази инкишофи марҳилаи аввали замони Эҳё шаҳри Флоренсияи Италия буд. Асосгузорони ин марҳила Донателло, Мазаччо ва дигарон буданд. Асарҳои офаридаи Мазаччо, Донателло ва дигарон ба талаботи реализми давраи Эҳё ҷавобгӯ буданд. Санъати эҷодкорони бузург Леонардо да Винчӣ, Рафаэл, Микеланҷело авҷи олии санъати давраи Эҳё ба ҳисоб меравад.

## Леонардо да Винчӣ

Леонардо да Винчӣ рассоми бузурги давраи Эҳё буд. Ӯ соли 1452 дар шаҳри Винчии назди Флоренсия таваллуд ёфтааст.

Нозукиҳои санъатро дар Флоренсия аз устодони машҳури он

давра омӯхтааст. Асарҳои офаридаи Леонардо да Винчӣ «Мона Лиза», «Мадонна Лита», «Шоми махфӣ» ва ғайра мебошанд, ки дар онҳо рассоми бузург зебоии инсонро тасвир кардааст.

Расми 38. *Леонардо да Винчӣ. Модар бо тифлаш «Мадонна Лита»*

Расми 39. *Леонардо да Винчӣ. Мадонна дар мағора*

## Рафаэл

Рафаэл эҷодкори фаъолу намоёни давраи Эҳё буд. Соли 1483 дар Урбин таваллуд ёфтааст. Нозукиҳои расмкаширо дар айёми кӯдакӣ аз падараш омӯхтааст. Сипас, Рафаэл

барои таҳсил ба Флоренсия меояд. Мавзӯи дӯстдоштаи Рафаэл Мадонна аст. Симои Мадонна чунон дурахшону рангин ва моҳирона таҷассум ёфтааст, ки ягон рассоми дигар ба ин хел муваффақият ноил нагаштааст. Беҳтарин асари Рафаэл «Мактаби Афина» ба шумор меравад. Дар ин асар симои файласуфони Юнон бо шогирдонашон хеле пурмазмуну рангин тасвир шудааст. Рафаэл чун рассоми чеҳранигор тасвирҳои гуногунро низ ба қалам додааст. Ба расми 40 нигаред.

Расми 40. *Рафаэл. Мадоннаи Сикстинӣ*

# Микеланҷело

Микеланҷело чун ҳайкалтароши шӯҳратманди даврai Эҳё дар мавзӯъҳои гуногуни ҳаётӣ ва таърихӣ асарҳои бебаҳо офаридааст.

Микеланҷело соли 1475 дар Капрез (назди Флоренсия) таваллуд шудааст. «Муҷассамаи Давид» беҳтарин асари рассом ба шумор меравад. Дар тасвир Давид ҳамчун рамзи инсони бузург, ҷавони диловару ҷанговари ватандӯст, бо нигоҳи таҳдидомезу умедбахш ба чашм намудор мегардад. Микеланҷело ҷунин шӯҳратмандию эҷодкориро дар асарҳояш «Моисей», «Офариниши одам», «Муҷассамаи шаб» бо як ҳунари воло ва нотакрор таҷассум намудааст.

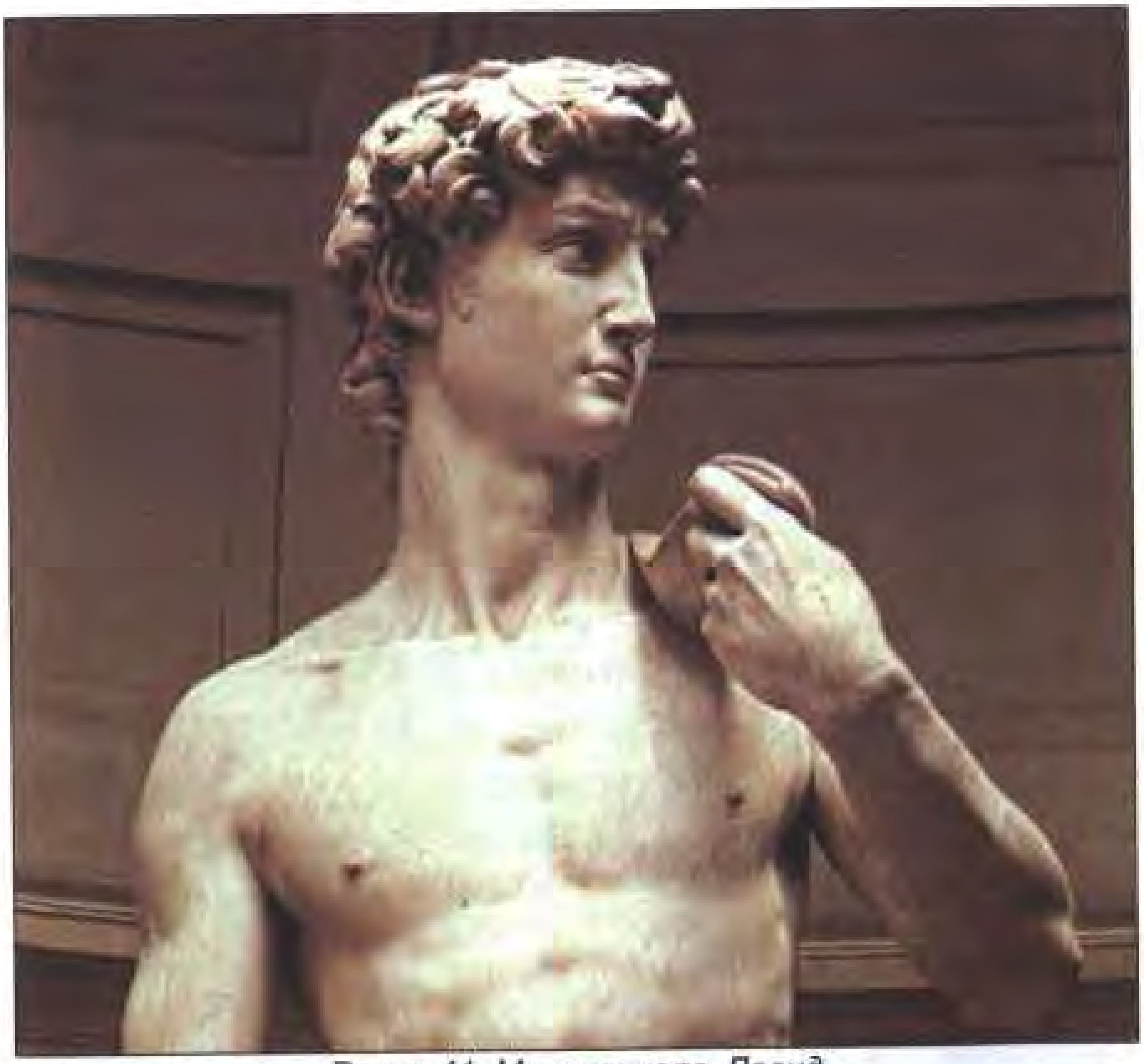

Расми 41. *Микеланҷело. Давид*

**Саволҳо:**

1. Давраи Эҳё дар таърихи оламиён чӣ гуна дигаргуниҳо овард?
2. Сабаби ба вуҷуд омадани давраи Эҳё дар чист?
3. Асосгузорони давраи Эҳё киҳо буданд?
4. Чаро асосгузорони давраи Эҳёро эҷодкорони бузург меноманд?
5. Кадом асарҳои Леонардо да Винчиро медонед?

# Дарси 12

## Ороиши нақшу нигор

Ҳар як ороиши нақшу нигор бо қонуният ва ҷиҳатҳои бадеии худ зебу зиннати тасвирро афзун менамояд. Чунин зебоӣ дар ороиши нақшу нигор, намоишҳо, эълонҳо, газетаҳои деворӣ, либосҳо, даъватномаҳо, тахтаҳои фахрии аълочиёни мактаб, аёниятҳо ва ғайра истифода мегардад.

Барои ҳамин омӯзиши ҳамаҷонибаи воситаи нақшу нигор, тарзи композитсия, ранг ва расм ба ҳар яки шумоён натиҷаи хуби ҳунармандӣ мебахшад. Чунин тарзи омӯзиш дар ташаккул ва ривоҷи ҳиссиёти эҷодкорӣ, ранг, шаклҳо ва дар корҳои амалииояндаи тасвирӣ натиҷаи дилхоҳ медиҳад. Акнун ба шумоён тавсия медиҳем, ки супоришро иҷро намоед.

1 . Ороиш дар намуди хати рах-рах барои эълонҳои консертӣ дар толори мактаб.

2. Ороиши нақшу нигор барои даъватнома ба намоиши

асарҳои рассомони тоҷик.

3. Ангораи ороишӣ, либоси идона бо якчанд ранг.

Дар мавриди сохтани ангораи нақшу нигор дар навбати аввал оид ба тарзи ороиш тасаввуроти дуруст пайдо намудан зарур аст.

Агар ба шумо лозим шавад, ки ороиши эълонро ранг намоед, дуруст фикр кунед, ки ҷойгиршавии нақшу нигор ба кадом тарафи эълон мувофиқат мекунад. Инчунин таносуби нақшу нигор ба андозаи эълон бояд мувофиқат намояд.

Кӯшиш намоед, ки ороиши нақшу нигор аз ҷиҳати композитсия ва тарз зебо иҷро гардад. Барои ороиши корҳои амалӣ низ ин нақшу нигорро тавсия медиҳем. Дар вақти холӣ метавонед мустақилона ангораи ин супоришҳоро мувофиқи мавзӯъҳои номбаршуда ба тарзи дигар тартиб диҳед.

Расми 42

Расми 43

Расми 44

# Дарси 13

## Олами ҳайвонот

Ҳайвоноти гуногуни олам дар табиат хеле зиёд буда, бо ҳаёти инсон зич алоқаманд аст. Мавзӯи тасвири ҳайвонот дар эҷодиёти рассомон мақоми хосе дорад. Кӯдакон дар айёми мактабхонӣ бо шавқи калон расми ҳайвоноти гуногунро мекашанд. Ин шуғли дӯстдоштаи мактабиён мебошад. Аз ҳамин сабаб онҳо аз омӯзгор тарзи дуруст ва мароқовар кашидани расми ҳайвонотро пурсон мешаванд. Дар мавриди расмкашӣ тарзи дурусти сохтани шакли анатомиро, ки дар асоси он кори

Расми 45

Расми 46

амалӣ иҷро мешавад, бояд ба инобат гирифт.

Барои дуруст ва асоснок тасаввур кардани сохти анатомии ҳайвон онро ба тарзи ангора кашед ва дар оянда барои кашидани расм истифода баред. Акнун барои мароқовару дуруст кашидани расм ҳангоми ҳаракатҳои гуногун дар варақ кӯшиш намоед, ки тасвир бо хатҳои фарқкунанда огоз шавад. Сипас, онро бо рангҳои равшан, ки расмро пурнур мекунад, таҷассум созед. Ҳангоми бо ранг кор кардан қисмҳои алоҳидаро бо нӯги мӯйқалам, ҷойҳои соягиро моҳирона бо ранги ториктар тасвир намоед. Ба ин восита тобиш ва ҳамоҳангии рангҳо дар тасвир назаррас мегардад. Барои дуруст иҷро намудани ин мавзӯъ расмҳои 45 ва 46-ро тавсия медиҳем.

# Дарси 14

## Ороиши стендҳо ва намоиши асарҳои бадей

Дар бинои коргоҳу мактабҳо мо бо стендҳо дучор меоем, ки онҳо ба ифодаи мақсаду маром ва ё комёбию дастовардҳо сохта шудаанд. Дар сохтани чунин стендҳо эҷодкорӣ ва тахайюли бадей нақши муҳим мебозад, то ки онҳо зебо, ҷолиб ва рангин бошанд. Стендҳои ороишӣ аз ҷиҳати андоза ва намуд хеле гуногунанд. Бинобар ин стендҳо ба дарозмуддат ва

Расми 47

Расми 48

муваққатӣ ҷудо мешаванд. Стендҳои дарозмуддат аз ҷиҳати устуворӣ ва ороиш кори ҷиддӣ ва вақти зиёдро талаб менамоянд. Дар стендҳои дарозмуддат намоиши асарҳои рассомон, комёбиҳо дар соҳаҳои илм, техника, саноат, хоҷагии қишлоқ ва ғайра тасвир ёфта, онҳо ба муддати чандин солҳо гузошта мешаванд. Дар дарси меҳнат бо ёрии муаллими меҳнат чунин стендро аз фанер ва матоъ созед. Асарҳои рассомонро тавре гузоред, ки равшан ба назар намоён шаванд. Барои ҳамин дар қатори аввал (қисми боло) расмҳои рангаи чеҳранигорӣ бо қалам ё ин ки ба тарзи графикӣ иҷрошуда ҷой мегиранд. Қисми кулолгарӣ ва ҳайкалтарошӣ дар болои миз ё такягоҳи устувор гузошта мешавад. Чунин намоишҳоро дар синф аз расмҳои беҳтарини талабагон ташкил кардан мумкин аст.

# Дарси 15

## Ороиши графикӣ

Ороиши плакат тасвири графикист, ки одатан бо якчанд ранг иҷро мегардад. Нақшаи асосии плакат навиштани матни

мухтасари даъватиест, ки шакли дурахшони рангҳоро талаб мекунад. Дар ороиши графикӣ ва плакат ранги сиёҳ ва коғази сафед истифода бурда мешавад ва дар он асосан як тобиши ҳамвор тасвир меёбад.

Тасвири композитсионии плакат ба равшанию дурахшонии рангҳои пасту баланд вобаста аст. Вазифаи асосии тасвири плакат эҷодкорона ва бо завқи баланди зебоӣ офаридан аст. Хохед, ки расмҳои шумо ба мазмуни ороиши плакат бахшида шаванд, расмкаширо аз ҳар ҷиҳат инкишоф диҳед, ки дар мавриди иҷрои ин супориш душворӣ накашед. Барои иҷрои ороиши плакат расмҳои 49 ва 50-ро ба шумо тавсия медиҳем.

Плакат ҳамчун намуди санъат вазифаи тарғиботиро иҷро менамояд. Он асосан рӯйдодҳои муҳими таърихию сиёсиро дар бар мегирад.

Аз ин рӯ, плакат ба ду намуд ҷудо мешавад.

1) Плакати ташвиқотӣ;
2) Плакати тарғиботӣ.

Аз ҷиҳати мавзӯъ плакатҳоро ба намуди сиёсӣ, доир ба корхонаҳои техникӣ, сохтмон, хоҷагии қишлоқ, муҳофизати меҳнат, маданият, маориф, тиб, рекламаи кино ва ғайра ҷудо кардан мумкин аст.

Расми 49

Расми 50

# Дар вақти холӣ

Аз дарсҳои гузашта бо тарзҳои муҷассамасозӣ шинос ҳастед. Ҳар як муҷассама дар асоси ангора, ки шумо онро тасвир намудед, сохта мешавад. Дар вақти холиатон симои нисбатан мураккабтарро пешниҳод менамоем. Аксари ҷузъҳои тасвиршавандаро шумо аз ҳикоятҳо шунидаед ва дар тасвири расмҳо дидаед. Дар асоси ин тасаввуротҳо ҳаёлот симои Эрачпаҳлавон - шахси далеру шуҷоъро тарзе тасвир созед, ки ҳар як ҷузъи тасвиршуда симои бузурги қаҳрамонро ифода намояд. Азбаски симои асосии расм Эраҷ аст, диққати асосиро ба он равона созед, ки муҷассама образнок таҷассум ёбад. Барои ҳамин фикр кардан лозим, ки онро чӣ тавр тасвир менамоед.

Симои қаҳрамон бояд дар ҳолатҳои гуногун, масалан дар майдони мубориза ҳангоми корнамоӣ инъикос гардад. Кӯшиш кунед, ки симои бузурги Эрачпаҳлавонро дар муҷассама аз ҳар ҷиҳат мароқовару дурахшон нишон диҳед. Дар навбати аввал барои устувор нигоҳ доштан такягоҳ созед. Сипас, ҳайкалро аз лӯндаи бутун ва ё қисм-қисм бо ҳам часпонида созед, баъд бо кафи даст ва белчаи махсуси гилсозӣ дар ҳолати намнокӣ ҳамвор кунед, ҷойҳои фарққунандаро бо гили иловагӣ пайваст намоед. Ҳамеша саъй намоед, ки қаҳрамон аз ҳар ҷиҳат мароқовару пурмазмун таҷассум ёбад.

Расми 51

# Дарси 16

## Ороиши тарроҳӣ дар муҷассамасозӣ

Дар муҷассамасозӣ ва ороиши он одатан аз пластилин, гил истифода мебаранд. Барои муҷассамасозӣ мувофиқи мавзӯи интихобшуда, масалан, пайкараи ҳайвонот, пеш аз ҳама ангора тартиб диҳед. Дар асоси тахайюли эҷодӣ мавзӯъро аз ҳар ҷиҳат пурқувват намоед, то ки муҷассама образнок тасвир гардад. Дар оғози кор барои мустаҳкам нигоҳ доштани муҷассама лозим аст, ки такягоҳи устуворро аз сими мулоим ба шакли расм мувофиқ омода намоед. Сипас, бо гил ба сохтани ҷузъиёти муҷассама машғул шавед. Азбаски гил маводи тезхушкшаванда аст, кӯшиш намоед, ки онро дар ҳолати намнокӣ нигоҳ доред. Аз гили намнок шумо сифати маҳсулотро бо назардошти худ беҳтар намуда, ба натиҷаи хуб соҳиб мешавед. Муҷассама дар ороиши биноҳо бо тарзи барелеф ва ғайраҳо истифода мешавад.

Мардуми мо анъанаҳои хуби ороиширо ба мерос гирифтаанд. Дар офаридани нақшу нигор ба туфайли завқу маҳорат ва тахайюли худ нақшҳои наву замонавиро эҷод кардаанд, ки ҳусни он дар ороиши тарроҳӣ акс ёфтааст.

Барои иҷрои кори муҷассамасозӣ расмҳоро аз назар гузаронед (расми 52, 53) ва ба сохтани муҷассама омода шавед. Қисмҳои алоҳидаро бо ранги гуаш ороиш диҳед. Аммо ҳайкалҳои аз гил сохтаро баъди хушк шудан ороиш диҳед. Агар имконият бошад, онҳоро дар танӯри кулолгарӣ хушкондан мумкин аст. Муҷассамаи сохтаатонро метавонед барои намоиши мактабӣ пешниҳод намоед.

Расми 52

Расми 53

# Дарси 17

## Ороиши солинавӣ

Барои ороиши солинавӣ ангораеро тартиб диҳед, ки дар он аз воқеияти атроф, доираи ҷаҳонбинӣ ва тахайюлоту тасаввурот васеъ истифода шавад, то ки ҳунари зебо ва аз ҷиҳати бандубаст (композитсия) мароқовару рангин ба вуҷудояд. Шояд дар тасвири ороишӣ манзараи табиат, Бобои Барфӣ, Барфак бо тӯҳфаҳои солинавӣ, талабагон, ки ниқоби шаклҳои гуногуни ҳайвонотро пӯшида, машғули рақсу сурудхониянд, акс

Расми 54

гарданд.

Ороиши расмҳо тарзе тасвир гардад, ки Бобои Барфӣ аз ҷиҳати образнокӣ дар расм ба назар фарққунанда намоён шавад. Суратҳои бокимондаро аз ҷиҳати шаклу ҳаракатҳо ба таври гуногун тасвир намоед.

Дар мавриди бо ранг кор кардан ба ҷиҳати равшанию торикӣ, ки ба гуногунии рангҳо вобаста аст, диққат диҳед. Кӯшиш намоед, ки дурахшонии ороишии рангҳо аз ҷиҳати рӯшноию торикӣ назаррас гардад. Барои ҳамин дар мавриди бо ранг кор кардан аз рангҳои равшан оғоз намоед ва сипас бо рангҳои торик ҷойҳои соягиро бори дигар зиёд намоед. Кӯшиш намоед, ки шаффофии рангҳо аз ҷиҳати тобишу тозагию ҳамоҳангии фазои атроф коста нагардад. Аз ин рӯ, рӯшноӣ ва торикии рангҳоро бори дигар санҷед. Дар фикри он бошед, ки ороиши солинавӣ мароқовару рангин таҷассум гардад. Тарзи иҷрои амалро аз расм омӯзед. Дар мавзӯи ороиши солинавӣ мустақилона расмеро тасвир намоед, ки кӯдакони хандонрӯ дар атрофи Бобои Барфӣ ва Барфак дар мавриди сӯҳбат акс шаванд.

# Дарси 18

## Сӯҳбат оид ба санъати тасвирии халқи тоҷик

Санъати тасвирии халқи тоҷик таърихи қадим дорад. Бостоншиносон тадқиқ намудаанд, ки намунаҳои санъати тасвирии аҷдодонамон ба мавҷудияти давлатҳои қадимии Юнону Бохтар, яъне ба асрҳои IV-I пеш аз мелод тааллуқ доранд.

Бисёр бозёфтҳои қадимӣ бо мазмуну сифат ва тарзи ороиш аз ёдгориҳои давраи эллинизм камӣ надоранд. Дар давраи аввали ҳукмронии сулолаи Кӯшониён, Сосониён ва арабҳо дар сарзамини Осиё Марказӣ санъати тасвирӣ, ҳайкалтарошӣ, нақшу нигор, меъморӣ ба авҷи аълояш расида буд.

Ҳафриёти ёдгориҳои қадимӣ дар Панҷакент, Шаҳристон, Варахша (назди Бухоро), Самарқанд, Тахористон, Бадахшон далели ин аст.

Дар асрҳои V-VIII санъати тасвирии монументалӣ, ороишию амалӣ ва ҳайкалтарошӣ ба авҷи аълои инкишоф расид. Ҳайкали азими 12-метраи Буддои хобида бо релефҳои аҷоиб, нақшу нигори зебои рӯи девор аз маъбадаи буддоии Аҷинатеппаи водии Вахш ёфт шудааст. Ҳайкал аз он шаҳодат медиҳад, ки дар ин давра санъати тасвирию меъморӣ бо ҳам омехта, ба анъанаи мадании Ҳиндустон қаробат дорад. Аз Истаравшан, Суғд, Бохтар бисёр деворнигораҳо бо релефҳои гилию чӯбӣ ва ҳайкалҳои аҷоибу ғароиб ба даст омаданд.

Тасвирҳои рӯи девор назар ба муҷассамасозӣ афзалият пайдо карда, санъати тасвирии анъанаи маҳаллӣ, яъне осиёмиёнагӣ ташаккул ёфт. (Осори Панҷакент, Афросиёб, Варахша, Истаравшан, Шаҳристон ва ғайра) Мазмуни деворнигораҳо бештар саҳнаҳои базм, маросими қабул, лавҳаҳои шикор, корнамоиҳои Рустам, Сиёвуш ва ғайраҳоро дар бар гирифтаанд.

Дар тасвири онҳо бисёр ҳолатҳои манзараҳои ҷангу муҳорибаҳои печ дар печу пуртаъсир намоёнанд, ки бинандаро дар ҳайрат мегузоранд. Масалан, тасвири нардбозӣ, гӯштингирӣ ва як гурӯҳ ҷанговарони савора барин лавҳаҳо низ дучор мешаванд. Тасвири ин лавҳаҳо аз ҳар ҷиҳат зебою назаррабо бо ҳамбастагии рангҳои баланду равшани гуногунтоб офарида шудаанд. Расмҳои рӯи девори Суғд на фақат чун осори давраи худ эътироф шудаанд, балки аҳамияти умумитаърихӣ низ доранд, зеро гарчанде тамоми ҷабҳаҳои ҳаётро фаро нагиранд ҳам, энсиклопедияи ҳақиқӣ мебошанд.

Баъд аз истилои арабҳо санъати тасвирӣ дар Осиёи Марказӣ рӯ ба таназзул ниҳод, ҷойи мусаввараю суратҳои пештараи воқеиро тадриҷан нақшу нигор гирифт.

Санъати тасвирии ҳозира дар замони шӯравӣ ба вуҷуд омад, ки ба замонаи нав ҳамовоз буда ва ба тарзи нав тағйир ёфтани ҳаётро инъикос менамуд. Дар ҷумҳурӣ омӯзишгоҳи рассомӣ кушода шуд, ки рассомони касбиро тайёр мекунад. Аз ҳамон замон инҷониб санъати тасвирӣ ба ҳаёти маънавӣ ва мадании Тоҷикистон пурра дохил гардид. Махсусан, дар солҳои 50-60 асри XX санъати тасвирӣ ҳамаҷониба инкишоф ёфт ва ба дараҷаи баланди касбӣ расид. Бисёр рассомони боистеъдод ба камол расиданд, ки бо асарҳои гаронбаҳои худ берун аз ҷумҳурӣ шӯҳра-

Расми 55. *Хошмуҳаммадов М.Р. Зимчуруд*

Расми 56. *Абдураҳмонов И.А. Тирамоҳи кӯҳсор*

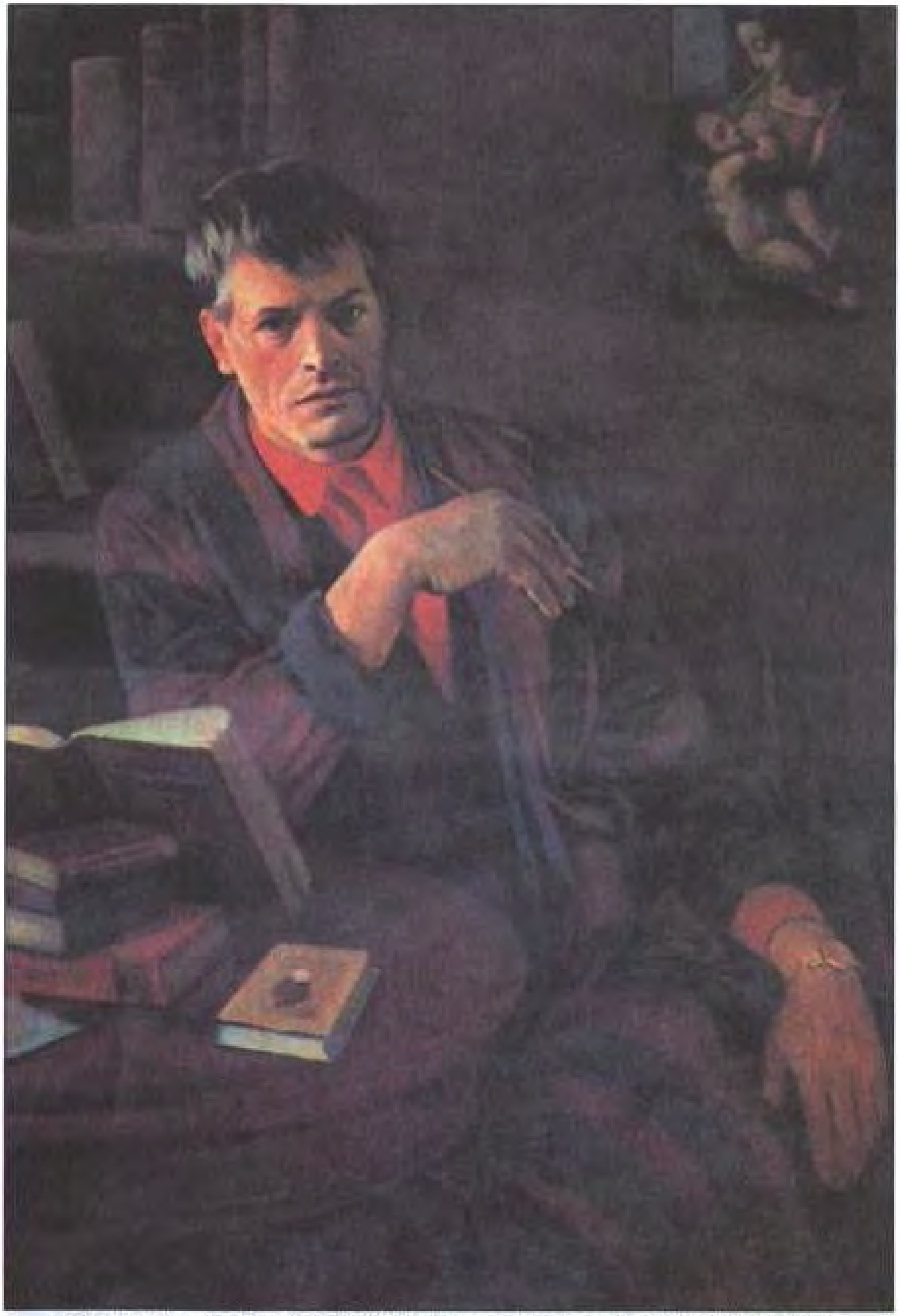

Расми 57. *Сапронов В.П. Чеҳраи артисти халқии Ҷумҳурии Тоҷикистон Ҳ. Гадоев*

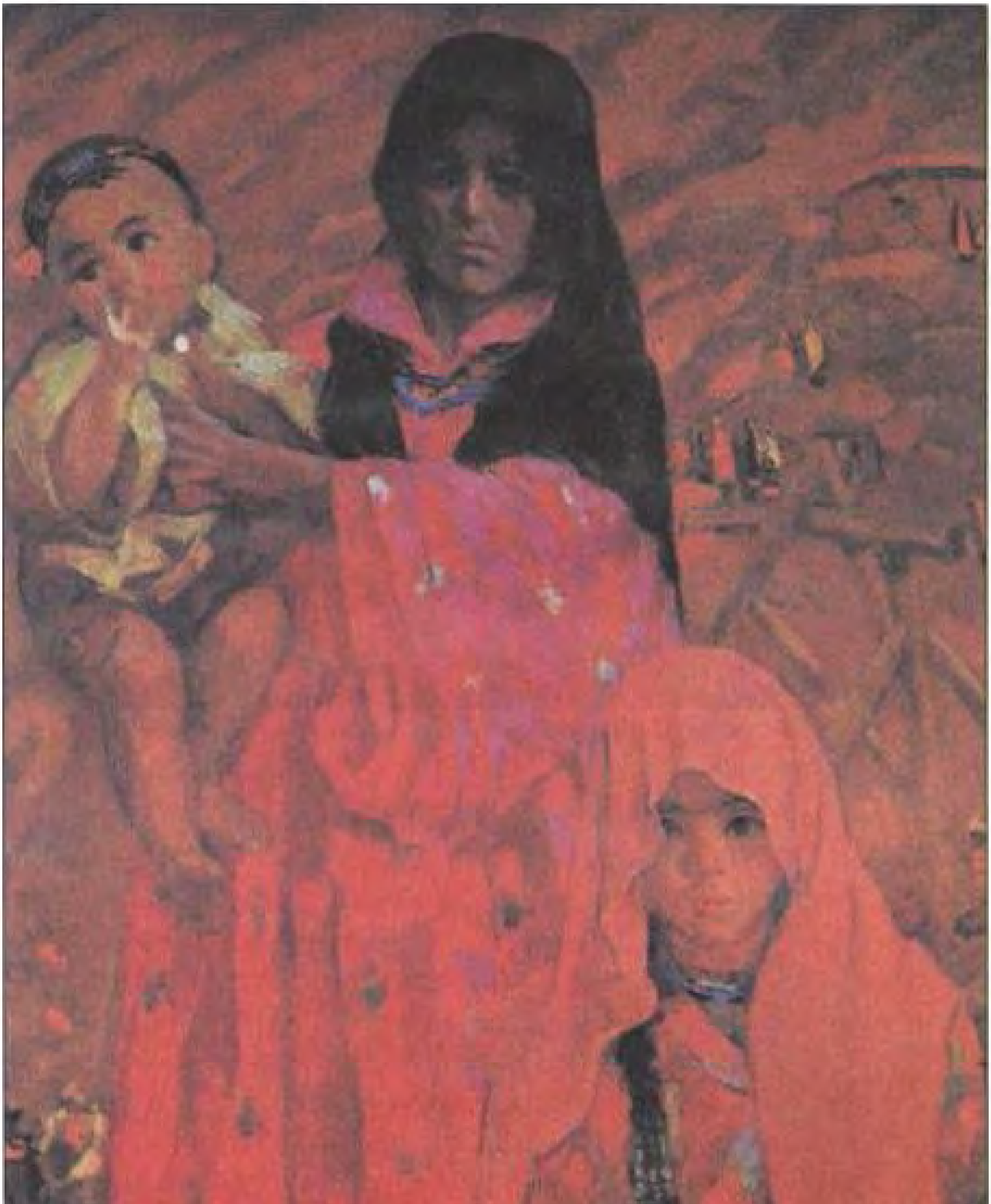
Расми 58. *Планутет Г.А. Солҳои пурошӯб*

Расми 59. *Ҳабибуллоев З. Н. Қишлоқи геологҳо*

ти ҷаҳонӣ пайдо намудаанд. Бо ҳунари зебою рангини рассомон М.Хошмуҳаммадов, А.Ашӯров, Х.Хушвахтов, З.Ҳабибуллоев, Т.Умаров, М.Бекназаров, З.Довудов, С.Шарипов, Ҷ.Расулов, Г.Кузмин, А.Бесперстов, В.Одинаев ва дигарон санъати тасвирии тоҷик инкишоф ёфт ва ба дараҷаи олии касбӣ расид. Дар солҳои охир бисёр биноҳо, кӯчаю хиёбонҳои ҷумҳурии мо бо ороиши тасвири монументалии рӯи девор ва ҳайкалҳою нимпайкараҳои мутафаккирони бузург ва қаҳрамонони миллат, ки ба симои меъмории шаҳр ҳусни тоза зам мекунанд, зиёратгоҳи доимии мардум гардидаанд. Ба шумо ороиши тасвири монументалии рӯи девор ва ҳайкалҳои бошукӯҳу боҳашаматро пешкаш менамоем.

Аз замонҳои қадим рассомон ба жанрҳои санъати тасвирӣ: манзара, натюрморт, портрет машғул мешуданд. Ҳар як рассом ба воситаи тасвир кӯшиш мекунад, ки ҷаҳонбинии шоиронаи худро нисбат ба олами атроф нишон диҳад. Дар ҷумҳурии мо ба жанри манзара аксари рассомон

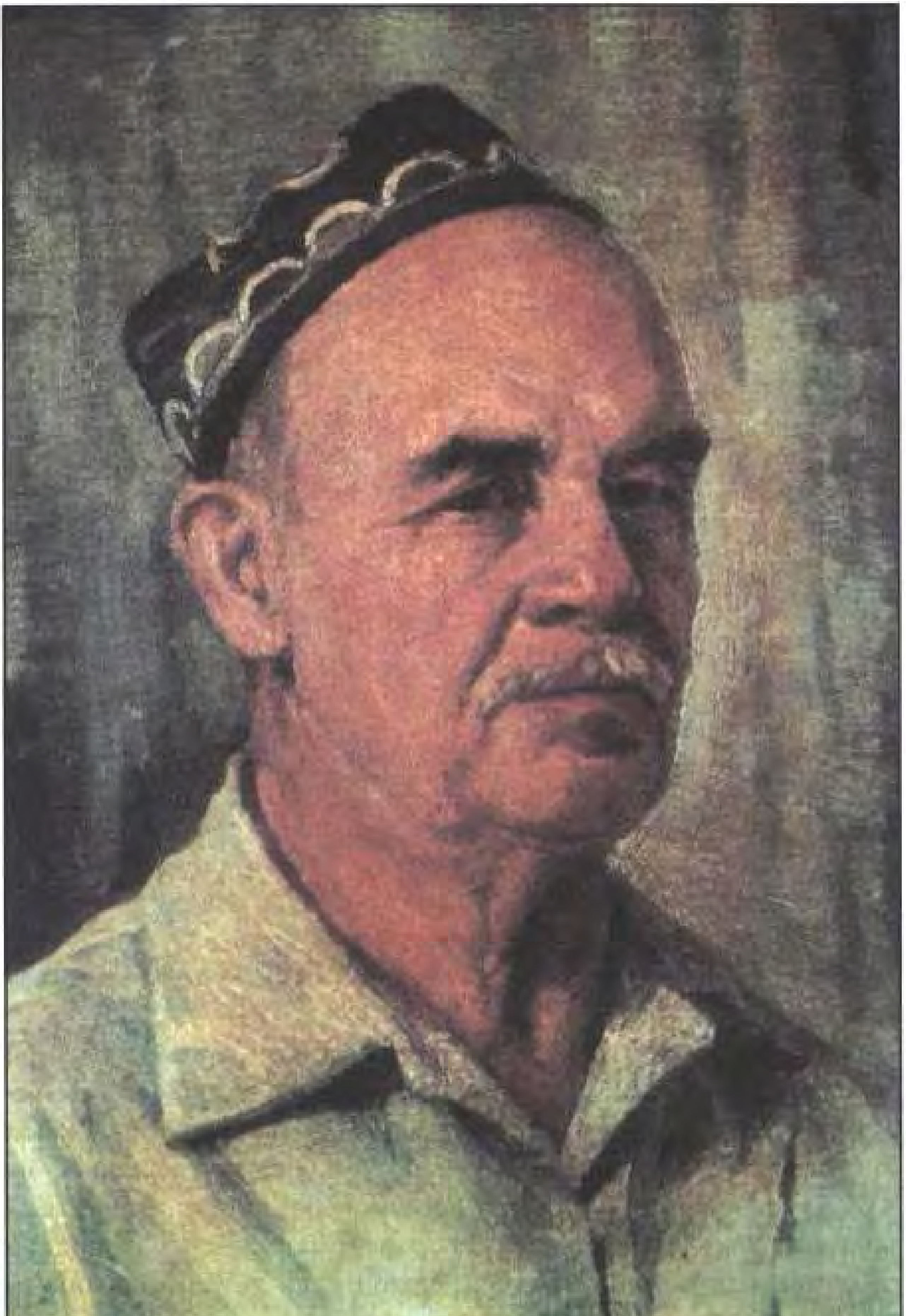

Расми 60. *Ашуров А.Д. Акси рассом*

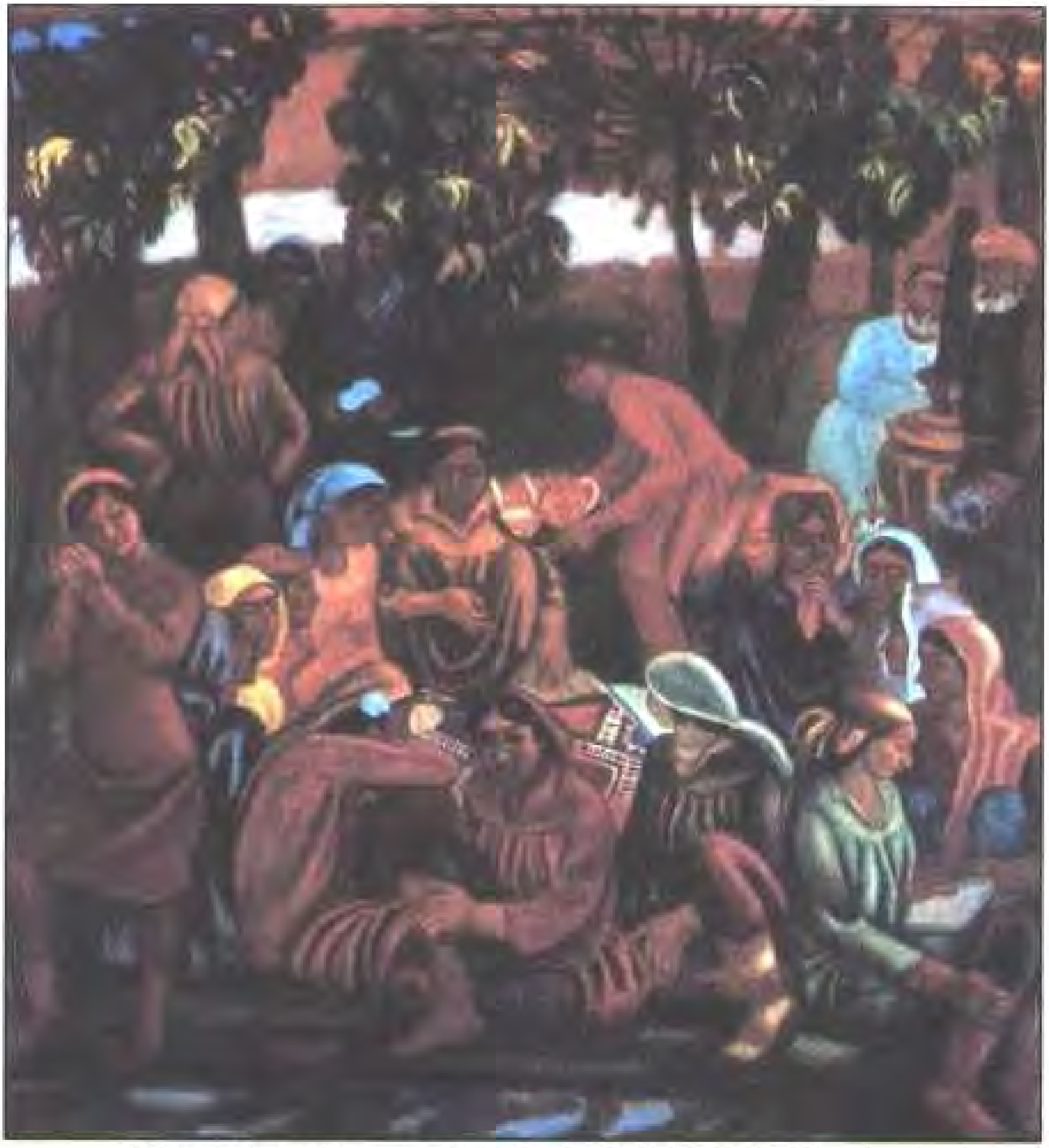

Расми 61. *Боборикин В.М. Бригадаи занон дар хирман*

мурочиат мекунанд. Манзара (пейзаж) жанри санъати тасвирӣ буда, предмети асосии он табиат аст. Манзаранигорӣ дар Аврупо аз асри XVII вучуд дошт ва ба санъати рус ва Осиёи Марказӣ таъсир расонда, ривоч ёфт. Минбаъд дар асрҳои XVII-XIX ба авчи аълои худ расид. Рассомонеро, ки дар жанри манзара кор мекунанд, манзаранигор меноманд. Дар манзараҳои рассомон сохтмонҳои чумҳурӣ, симои нави хамзамонон инъикос ёфтаанд.

Рассомон манзараҳои зебои кишвари ҳамешабаҳори кӯҳсорро

Расми 62. *Комилин А.Н. Гулҳои тирамоҳӣ*

бо дарёю саҳроҳо ва сарзамини пахтовар тасвир менамоянд. Табиати кишвари мо дар эҷодиёти манзаранигорони ҷумҳурӣ равшан таҷассум ёфтааст. Дар расмҳои онҳо зебоии табиати рангину аҷоиби диёрамон инъикос гардидаанд. Дар байни онҳо тасвири манзараҳои рассомон М.Хошмуҳаммадов, А.Абдуллоев, З.Ҳабибуллоев, М.Бекназаров, Г.Н.Кузмин, Т.Умаров, Х.Хушвахтов, Ҷ.Расулов, С.Шарипов, А.Сайфиддиновро дидан мумкин аст.

Расми 63. *Шарипов. С.Н. Мактуб*

# Дарси 19

## Манзараи зимистон

Манзараи зимистон дорои ранг ва тароватн хосу таносуби нотакрор аст. Манзараеро интихоб намоед. Кӯҳсор, теппа, деҳа, хонаҳои пасту баланди барфпӯш ва гурӯҳи одамони машғули лижабозӣ, чанабозӣ, ки аз теппаҳо ба нишебиҳои пасту баланд ва ба ҳар тараф давутоз мекунанд. Ва гурӯҳи кӯдакон машғули аз барф сохтани ҳайкалҳои гуногун мебошанд. Хулоса, чойро тарзе интихоб намоед, ки нуктаи тасвири композитсия аз ҳама ҷиҳат мароқовару дурахшону баралло назаррас бошад. Дар мавриди офаридани расм истеъдоди хубу офарандагӣ

зарур аст, то ки бо бадеияти баланд асари қобили таваҷҷӯҳ офарида шавад. Барои иҷрои ин мақсад зарур аст, ки мавзеи манзара назаррабову зебо интихоб карда шавад, то ки бо тасвири ҳаракати хатҳои мароковар ҳамвориҳои гуногуни фазоӣ аз ҷиҳати ҷойгиршавии дуру наздик фарққунанда тасвир гардад. Азбаски тасвири манзара бо баъзе ҷиҳатҳои композитсионӣ ва обурангиокии худ фарқ мекунад, кӯшиш намоед, ки тасвири расмҳо бо ҳаракатҳои гуногуни рангҳо манзараро фаро гирад. Ба мароковар будани ҷойгиршавии муҷассамаҳои алоқаманд, ки дар масофаҳои дуру наздик воқеъанд, эътибор бояд дод. Аз рангҳои кабуди осмонӣ, нилобӣ, кабуд, бунафш, ки обурангнокиро аз ҳама ҷиҳат дурахшон мегардонад, истифода баред. Тасвири манзараро бо ранги яклухти равшании фазоии перспектива нигоҳ лоред. Дурахшонии рангҳои баланди каторн пешро, ки кӯдакон бо бозиҳои гуногун машғуланд, дар хотир доред ва дар расм бо рангҳои баланду фарққунанда назаррабо гардонед. Хоҳед, ки кори амалӣ хуб иҷро шавад, муқоисаи расмро аз ҷиҳати рӯшноию сояафкании фазоӣ санҷед, норасоиҳои расмро бартараф созед, то ки тасвир бо тароватн хоси ҳунармандӣ таҷассум гардад.

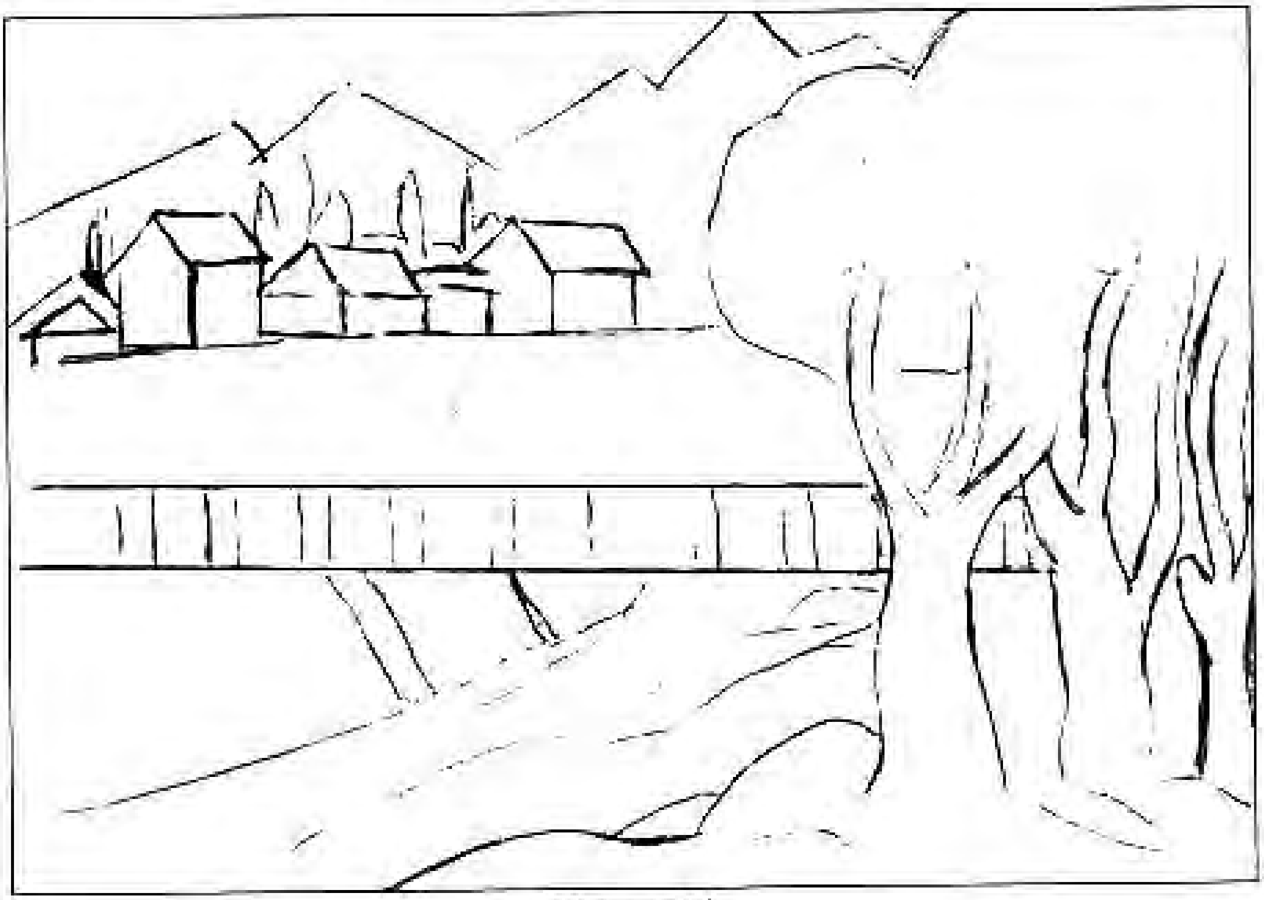

Расми 64

Расми 65

Расми 66

**Саволҳо:**

1. **Манзараи зимистон дорои чӣ гуна рангҳо аст?**
2. **Дурахшонии тасвир ба чӣ вобастагӣ дорад?**
3. **Чаро гуногунии рангҳоро дар расм тасвир менамоянд?**

# Дарси 20

## Корҳои ороишӣ

Ороиши нақшу нигор дар табақ, коса, пиёла.

Ороиши нақшу нигор санъати дӯстдоштаи мардуми мо ба шумор меравад. Ҳар як асбоби хона, либосу қолин, табақу коса ва ғайраҳо бо нақшу нигор ороиш дода мешаванд.

Ороиш мавзӯъҳои хеле гуногунро дар бар мегирад. Нақшро аз рӯи нусхаи аслӣ эҷод мекунанд. Шумо ҳангоми ороиши нақшу нигор дар рӯи коғаз гулҳои гуногунро тасвир мекунед. Барои ороиши нақш ангораеро тартиб диҳед, ки онро гулу мева, наботот ва тарзҳои бандубасти хатҳои пайвастшаванда пурнур намоянд. Шумо метавонед барои ороиши табақу коса яке аз нақшҳои ба худатон маъқулро интихоб намоед. Фаромӯш накунед, ки нақшҳои зеборо дар ороиши махсус барои ҷашну идҳои гуногун эҷод менамоянд. Шумо дар ороиши композитсия метавонед одамони алоҳида ва ё манзараи ҳаётиро, ки бо дасти инсон ободе гаштааст, таҷассум намоед. Барои акс намудани ороиши зебо тобиши рангҳоро аз ҳар ҷиҳат пурнур гардонед, то ки аз ҷиҳати гуногунии рангҳо дурахшону назаррас гардад. Барои ороиши нақшу нигор ин тасвирҳоро тавсия медиҳем (расмҳои 67, 68).

Расми 67

Расми 68

# Дарси 21

## Санъати Рус

Сарчашмаи санъати Руси қадим ба маданияти қабилаҳои славянҳои шарқ зич алоқаманд аст. Санъати Рус дар ҳамаи давраҳо ба пешрафти маданияту меъмориҳои гуногун таъсири худро расонида буд. Дар шаҳрҳои Новгород, Москва, Санкт-Петербург ва ғайра иншоотҳои меъмории ҷолиб бунёд шудаанд. Соли 1757 дар Санкт-Петербург академияи санъат ташкил гардид, ки бисёр хатмкунандагони он рассомони намоён, аз қабили И.М. Крамской, А.А. Иванов, В.В. Перов, И.И. Шишкин, И.И. Левитан, И. Репин, В.И. Суриков, И. Айвазовский, В.А. Серов, К.П. Брюллов ва дигарон соҳиби шӯҳрати ҷаҳонӣ гардидаанд. Асарҳои рассомони рус дар жанрҳои манзаранигорӣ, чеҳранигорӣ ва тасвири воқеаҳои таърихӣ хеле пурмазмуну рангин офарида шудаанд ва дар таърихи санъати ҷаҳон шӯҳрат пайдо намудаанд. Махсусан, рассоми хушсалиқа И.И. Шишкин дар манзаранигорӣ ниҳоят шӯҳратманд аст. Асарҳои офаридаи ӯ ба манзараҳои рангини сарзамини беканори Рус бахшида шудааст. Рассоми боистеъдод И.И. Левитан ҳамчун манзаранигор асарҳои бою рангин офаридааст. Асари офаридаи ӯ «Тирамоҳи заррин» аз ҷиҳати офариниш ва ҷилои рангҳо зебо ва хотирнишин тасвир ёфтааст. Дар жанри чеҳранигорӣ ва мавзӯи воқеаҳои таърихӣ аз ҷониби И. Репин асарҳои «Киштикашони Волга», «Запорожчиён» ва дигар асарҳо офарида шудаанд. Мусаввирони рус дар ҳамаи давру замон ба пешрафти маданияту санъат диққати махсус медоданд. Махсусан, баъди инқилоби Октябр санъати халқи рус пешравиҳои бузург ба даст овард, ки шаклан давраи Эҳёро ба ёд меорад. Ин даврро барқароршавии санъати давраи Эҳё - реализми сотсиалистӣ меноманд. Дар атрофи он намояндагони миллатҳои гуногун имконият пайдо намуданд, ки санъати шаклан миллӣ ва мазмунан сотсиалистиро дар сарзамини худ инкишоф диҳанд (Расмҳои 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77).

Санъати тасвирии рус бо зебоӣ ва нафосати рангҳои табиат диққати ҳар як бинандаро ба худ ҷалб мекунад. Барои ҳамин ҳар як рассом кӯшиш мекунад, ки мусаввараҳои нафис офарад.

Расми 69. *Репин И.Е. Киштикашони Волга*

И.Е.Репин ҳамчун рассоми боистеъдод дар ҳама соҳаҳои наққошӣ машҳур гаштааст. Дар эҷодиёти ӯ образҳои одамони гуногун таҷассум гардидаанд. Бисёр расмҳои ӯ мавзӯъҳои гуногуни таърихиро дар бар мегиранд. Дар тасвири киштикашон рассом ҳаёти вазнини иҷтимоии одамонро акс намудааст.

Аз композитсия равшан мегардад, ки рассом онро бо як эҳсосот ва хаёлоти рангину ҳунари баланд эҷод намудааст.

Чунин манзараҳои табиати рангинро рассоми бузург И.И. Шишкин низ дар расмҳои зиёди худ таҷассум намудааст.

Дар он манзараҳои паҳновари сарзамини рассом, ки бо меҳнати инсон обод гаштааст, тасвир ёфтаанд. Дар чунин тасвирҳо рассом обурангнокии равшанро моҳирона истифода бурдааст.

Ҳар як тасвири манзара зебоии хос ва хусусияти нотакроре дорад. Рассом И.И. Левитан композитсияи «Тирамоҳи заррин»-ро тавонистааст моҳирона тасвир намояд. Дар тасвири ин манзара ӯ табиати беканору паҳноварро бо ҳунари рангин акс намудааст. Дар он рассом як гӯшаи рангини табиатро, ки аз ҷиҳати обурангнокӣ ниҳоят назаррабо аст, ба қалам додааст. Манзараи дарахтону дарёи рангину морпеч бо ҷараёни оромаш ба шахс ҳаловат мебахшад. Рассом манзараи тирамоҳро бо рангҳои заррин, норанҷӣ, ҷигарӣ ва ғайра хеле пурмазмуну моҳирона тараннум намудааст.

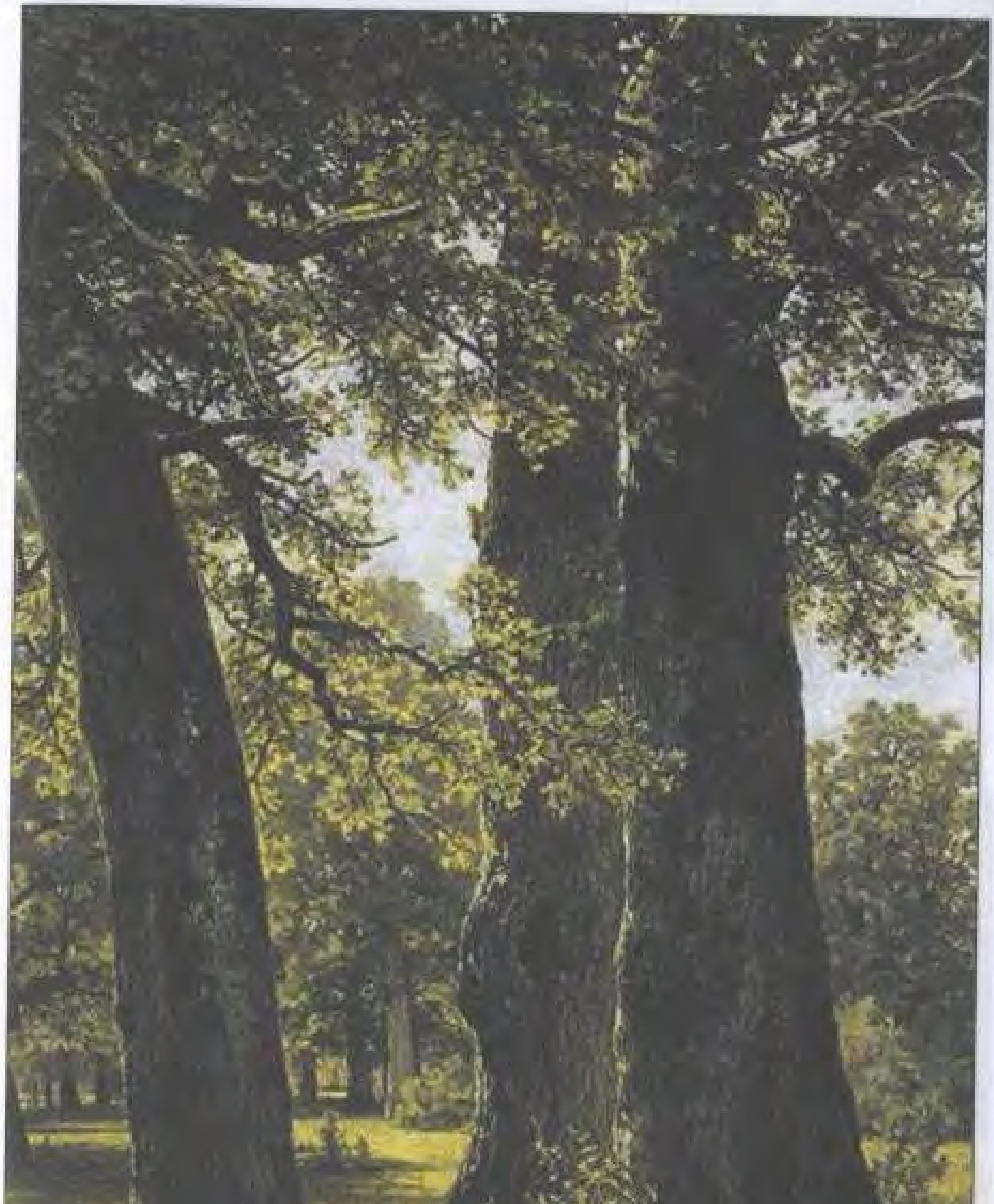

Расми 70. *Шишкин И.И. Булутҳо*

Расми 71. *Левитан И. Тирамоҳи заррин*

Расми 72. *Саврасов А. Шӯрнӯлҳо боз омаданд*

Расми 73. *Айвазовский И. Мавҷи нӯҳум*

Расми 74. *Васнецов В.М. Аленушка*

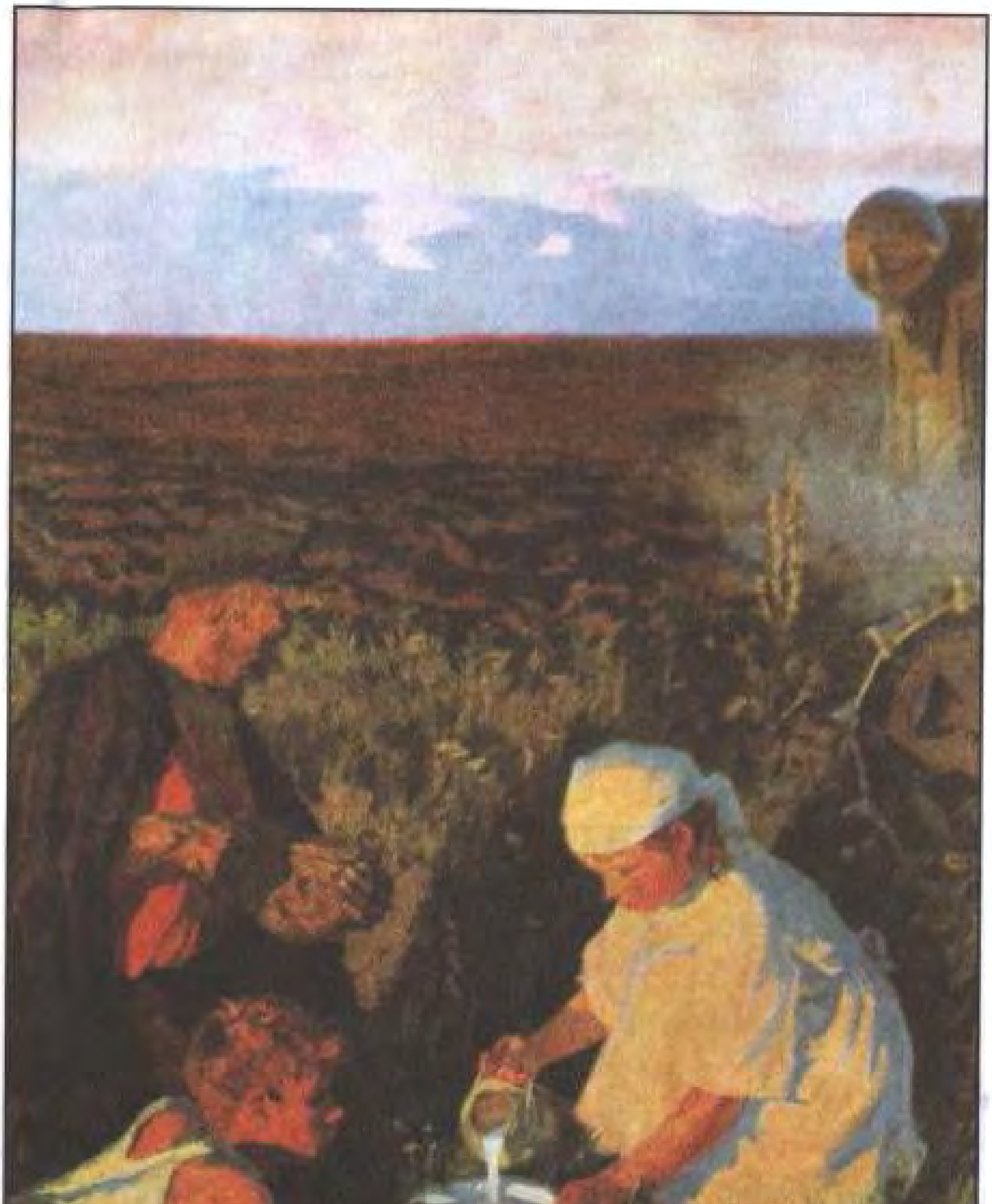

Расми 75. *Пластов А. Хӯроки шоми тракторчиён*

Расми 76. *Евгений Вучетич. Ҳайкали ҷанговари Армияи Советӣ, ки дар ҷангҳои зидди фашистон шаҳид гаштааст. Дар Трептовпарки Берлин*

Расми 77. *Чуйко А.С. Духтари қирғиз*

**Саволҳо:**

1. **Асарҳои рассомони русро номбар кунед.**
2. **И. Е. Репин дар асари «Киштикашони Волга» чӣ гуна ҳаётро таҷассум намудааст?**

# Дарси 22

## Ороиши бадеии газетаи деворӣ

Дар ҳар як корхона, таълимгоҳи олию миёна анъанаҳои хуб вуҷуд доранд, ки онҳо бахшида ба ҷашну идҳои гуногун газетаи деворӣ мебароранд. Ҳар як газетаи деворӣ вазифаи тарғиботиро иҷро менамояд. Газетаи деворӣ бо рангҳо оро дода мешавад.

Ороиши газета вобаста ба расмҳои тасвирёфта ба мавзӯъҳои гуногун бахшида мешавад.

Композитсияи газетаи деворӣ бояд хусусияти ороишӣ-декоративӣ дошта бошад. Вазифаи муҳим ин аст, ки расм ё аксҳо мароқовар, бо хусусиятҳои фарқкунанда ороиш дода шаванд, то ки биненда аз дидани ороиш ҳаловат барад. Сифатнокии газетаи деворӣ ба тарзи ороиш ва зебо навиштани шрифт вобаста аст. Аз ин рӯ, зарур аст, ки тарзи ҷойгиршавии расм ва ҳарфҳоро мароқовару эҷодкорона оро диҳем. Барои ҳамин тавсия медиҳем, ки пеш аз навиштани мақолаҳо ва кашидани суратҳои гуногун ба интихоби шрифти он диққат дода, намунаҳои беҳтарини шрифтро интихоб намоед.

Диққати асосиро ба шрифти дастнавис, ки ҷиҳати фарқкунанда дорад, равона созед. Сипас, бо рангҳо ба ороиши шрифт шурӯъ намоед.

Расми 78

Сарлавҳа бояд бо ранги баланду дурахшон навишта шавад, то ки аз масофаи дур хонда шавад. Дар газетаи деворӣ нақш ва расмҳо аз хатҳои фарқкунанда ба тарзи ороишӣ низ истифода бурда мешаванд. Ба муносибати Соли Нав дар синфатон газетаи деворӣ бароред. Кӯшиш намоед, ки газетаи деворӣ аз ҷиҳати композитсия мароқовар шавад. Барои намуна аз расми ичрошуда истифода баред (расми 78).

# Дарси 23

## Ба рӯзи артиш

Ба рӯзи артиш тасвирҳо, муҷассамаҳо, филм ва китобу қиссаҳои гуногун эҷод гаштаанд. Ҳар яки шумо метавонед дар ин мавзӯъ композитсияе созед, ки қисмҳои танкӣ, десанти ҳавоӣ, техникӣ ва ғайраҳоро дар бар гирад. Барои чолиб эҷод наму-

дани расм қобилияти фикриро аз ҳар ҷиҳат ба кор баред, то ки композитсия мароқовар тасвир шавад. Дар тасвир техникаи гуногуни замонавӣ, ҳаракати парашютчиён дар ҳаво ва ҳолатҳои машқи тирандозонро нишон додан мумкин аст.

Тасвирро дар ҳолати ба шумо маъқул баён созед. Кӯшиш намоед, ки тасвири композитсионӣ аз ҷиҳати ороиши рангҳо зебою рангин таҷассум ёбад. Барои ҳамин манзараи атрофро бо рангҳои равшану ором дар ҳамоҳангии рангҳои зард акс намоед. Ба ҷилои қисми пеш, ки тавассути рангҳои баланд тасвирро хеле пурнуру дурахшон ва назаррас менамоянд, бо тобиши баланд акс намоед. Ба ҷиҳатҳои фазоии дуру наздики рангҳо эътибор диҳед, ки сифати асар ба онҳо вобаста аст.

Расми 79

# Дарси 24

## Ангораи тасвири чеҳраи одам

Кашидани чеҳраи одам хусусиятҳои аҷибу душвории худро дорад. Ба тарзи тасвири чеҳра ва андоми одам рассомон дар мавриди эчодкорӣ шинос мешаванд. Албатта, супориши чунин кор мушкилиҳои худро дорад. Барои ҳамин тасвири одам вазифаи асосии омӯзиши расмкашӣ ва чеҳранигорист. Барои тасвири барчастаи чеҳраи одам аввал ба тарзҳои дурусти сохтани таносуби ҳамрангии гуногуни сатҳи баланд бештар диккат додан зарур аст. Барои ҳамин дар мавриди кашидани чеҳраи одам воситаҳои тасвирро моҳирона ва босаводона истифода намоед. Чеҳраи одам шакли давragӣ, тухм ва ғайраро ба хотир меорад. Дар навбати аввал зарур аст, ки шакли умумии чеҳраи одам, гардишу ҳамшавии он ба кадом тараф аст, ба инобат гирифта шавад.

Расми 80

Расми 81

Бавоситаи хати миёна нафақат ҳаракати фарқку-

нандаи гардиш аниқ мегардад, балки тарзи дурусти ҷойгиршавии узвҳои рӯй, бинӣ, даҳон низ муайян мешавад.

Хати миёна тарзи дурусти ҷойгиршавӣ дар расм таносуби тарафи чап ва рости рӯй ва ғайраро пайваст менамояд. Расмро аз хатҳои тавсияшуда, ки дар ҳолати гуногун кашида шудааст, истифода баред. Чеҳраи одамро бо хатҳои зебои дурахшони фарққунанда ва дар қисми ҷудогона тарзи гузориши штрих, ки рӯшноӣ ва сояафканӣ дар расм назаррас аст, тасвир намоед.

Дар мавриди ҷудогона андоми одамро дар ҳолати кор, варзиш ва ғайра тасвир кардан хубтар аст.

# Дарси 25

## Ангораи ороиши идонаи 8 март

Пеш аз он ки ба кори ороиш машғул шавед, бояд ангораи онро дар асоси мавзӯи интихобшуда ба таври хомакӣ муайян намоед. Тарзи ороиши элементро дар ангора аз ҳама ҷиҳат пешакӣ равшан созед. Баъди равшан намудани мавзӯи ороиш мувофиқи нақша лозим аст, ки ҷойи асосии қисми ороишро аз ҳар ҷиҳат дар ангора пурқувват намоед, то ки ороиш барҷаста назаррас шавад. Дар ороиш ғайр аз расм ба таври кӯтоҳ матн бо шрифт низ навишта мешавад.

Таносуб ва дурахшонии рангҳоро дар ангора пешакӣ муайян созед. Кӯшиш намоед, ки дар расм ангораи ороиши идона фаҳмою равшан таҷассум ёбад. Барои пурмазмун будани расм метавонед дар ҷойҳои холӣ элементҳои ороиширо илова намоед. Ороиши намоишӣ асосан дар рӯзҳои ид ва санаҳои таърихӣ истифода мешавад. Барои дурахши ороиш аз рангҳои баланд, ки рахшонию тобишнокиро аз ҳар ҷиҳат пурнуртар менамоянд, истифода баред. Ороиши ангораро ба иди байналхалқии

Расми 82

8 март тарзе ба қалам диҳед, ки кураи Замин, гулҳои гуногун, парвози кабӯтар дар ҳавои соф таҷассум шаванд. Барои дурахшоннокӣ аз рангҳои сурх, сафед, кабуд истифода баред.

Чунин тарзи ороишро дар идҳои Наврӯз, 1 Май, Рӯзи Ғалаба тайёр намоед.

# Дарси 26

## Эҷодкорӣ дар мавзӯи афсонаҳо

Мавзӯи афсонаҳо аз ҳама ҷиҳат барои инсон шавқовар аст. Шумо китобҳои афсонаро хонда бо одамони боақлу доно, пирони хирадманду оқил, дев, париён шинос шудаед. Шояд афсонаҳои Шаҳризод, Сиёвуш, Эраҷи паҳлавон, корнамоиҳои Симург, ки дар ҳолатҳои гуногуну душвор мададгори одамон

Расми 83

буданд, дар хотир доред. Қаҳрамони асосиро аз ҷиҳати далерию ҷасурӣ ва чеҳраи ғазабнок тарзе тасвир созед, ки аз ҷиҳати образнокии расм ва тобиши гуногунии рангҳо бараъло таҷассум гардад ва бинанда аз нафосати эҷодкории шумо дар хайрат монад.

## Дар вақти холӣ

Дар мавриди сайругашт ба гуногунии ҳаракати паррандагон дар манзараи рангин эътибор диҳед. Чунки дар оянда кашидани тасвири ангораи паррандагон лозим меояд. Чунин тарзи омӯзиши биноӣ қобилияти фикрӣ, шавқу ҳавасро ба расмкашӣ хеле инкишоф медиҳад. Омӯзиши кашидани олами рангин вазифаи муҳим аст. Тасвири паррандагон душвории хоси худро дорад. Лекин ҳаракати паррандагон дар ҳавои софи хушманзара хеле тағйирпазир аст ва кас гумон мекунад, ки онҳо дар ҳолати аксбардорӣ қарор ги-

Расми 84

рифтаанд. Ана ҳамин ҳолатро дар оғози расмкашӣ, ки паррандагон дар холати гуногун ҷой гирифтаанд, иҷро намоед. Расми паррандагонро дар холати гуногун ва тобиши фарқдошта интихоб намоед, ки дар тасвир ҷолиб гардад. Сохти анатомии онҳоро бояд аз ҳар ҷиҳат омӯзед ва дуруст тасвир намоед.

Тасвирро аз хатҳои умумӣ, ки ҳаракати бадан, сар, пойҳо ва ғайраро дар бар мегирад ва шакли аслии паррандаро инъикос менамояд, амалӣ созед. Пас аз кашидани хат қисмҳои ҷудогонаи бадан, сар, пойҳоро бо хат дурахшон намоед, то ки таносуби хатҳои умумии расм ба таври ягона ифода гардад. Барои пурра азхуд намудани фарқи асосии шакл, таносуб, ҳамбастагии кисми бадан лозим меояд, ки на кам аз 4-5 маротиба ангораи паррандаро кашед. Чунин тарзи иҷрои кор ба мароқовару моҳирона ва озод тасвир намудани хатҳои расмкашӣ ёрӣ мерасонад. Дар мавридҳои ҷудогона ба дурахшонии хат ва қисми сояафканӣ, ки ангораро аз ҳар ҷиҳат равшантар менамояд, диққат диҳед. Кӯшиш намоед, ки ҳар як расм бо хатҳои равону нафис акс гардад.

# Дарси 27

## Композитсия дар мавзӯи кайҳон

Композитсия ин тарзи ҷойгиршавии ҷузъиёти тасвир аст, ки дар якҷоягӣ мундариҷа ва моҳияти ғоявии асарро ифода менамояд. Ҳар як рассом кӯшиш менамояд, ки дар бандубасти асар ҷиҳатҳои хоси он ҷолиб ва мароқовар тасвир шавад. Композитсия ба ҳамоҳангии воқеии манзараи табиат ва инчунин ба онро дида тавонистани мо вобаста аст. Композитсия дар асоси мавзӯъ ҳамаҷониба дурахшону рангин эҷод мегардад. Мавриди дурахшон тасвир кардани чизи асосӣ вазифаи аввалиндараҷаро композитсия иҷро менамояд. Дар асоси мавзӯъе композит-

Расми 85

сия тартиб диҳед, ки дар кайҳон дар манзараи афсонавӣ тасвир гардида бошад. Тасвирро аз нуқтаи аввали парвоз, ки бо қисмҳои гуногуни техникӣ сохта шудаанд ва композитсия дар асоси он аз ҳар ҷиҳат пурмазмун менамояд, сар кунед.

Диққати асосиро ба андоза, шакл, ки хеле фарқ доранд,

равона созед. Масалан, давраи аввали парвоз аз манзараи атроф, дурахшонии рӯшноию рангҳо хеле тағйирёбанда аст. Чунин дигаргунӣ дар ҳолати парвози масофаҳои гуногун назаррас аст. Дар мавриди бо ранг кор кардан гуногунии тобиши рангҳоро дар хотир нигоҳ доред.

Акнун кӯшиш кунед, ки ҷилои рангҳои сояҳо назар ба қисмҳои равшан хубтар набошанд, ба ранги аввала камтар ранги бунафшро, ё ин ки ранги гулобӣ, кабуд омехта кунед. Бо мӯйқалам баъзе ҷузъҳо ва рангҳоро чи хеле ки дар расм нишон дода шудааст, ба охир расонед.

# Дарси 28

## Ороиши интерйер

Интерйер - як тарзи ороиши дохили бино мебошад. Дар манзиле, ки шумо истиқомат менамоед, ҷойҳои алоҳида ороиши хос доранд. Ҳангоми тасвири интерйер ба дуруст ва ҷолиби таваҷҷӯҳ будани тарзи ҷойгиршавию хусусияти фарққунандагии ашё, ки дар асл дида мешавад, диққати махсус додан лозим, ки он ба маҳорату ҳунари рассом алоқаманд мебошад. Барои таъсирбахшу рангин тасвир намудани интерйер пайвастшавии тахайюли бадеӣ дар ҳамбастагӣ бо лаёқати рассомӣ корбаст шудан ҳатмӣ мебошад ва дар натиҷа асари хубе эҷод мешавад.

Барои ҳамин зарур аст, ки тасвири хатҳоро бо чашм дида ва аз худ намуда, зебоии аслии предметро тасвир кунед. Амали тасвирро аз хати арз оғоз намоед. Сипас, дар он нуқтаеро гузоред, ки бо ёрии ин нуқта хатҳои дурусти перспективаро сохтан мумкин бошад. Сураткаширо аз рӯи расми 86 иҷро намоед. Дар асоси тавсияҳо интерйери ороиши мактабу синфро бо композитсияи гуногун дар мавзӯи иди Наврӯз, афсонаҳо, кайҳон ва ғайраҳо дар вараки расмкашӣ мустақилона тасвир кунед.

Расми 86

# Дарси 29

## Тасвири манзараи баҳор

Табиат дар фасли баҳори нозанин - айёми гулҳо хеле рангину дилчасп ва назаррас аст. Кӯҳу теппаҳо, саҳроҳо ва умуман табиат аз хоб бедор мешаванд. Марди деҳқон ба киштукори саҳроӣ, ниҳолшинонӣ машғул мешавад. Дӯстдорони табиат дар ин фасл барои тамошо ва чидани гулҳо ба кӯҳсор, талу теппаҳо мераванд. Манзараи ҳаловатбахши маргзорони суманхез, дарахтони бодому шафтолу, санҷиду анҷир, зардолую себ гуворо мегардад. Аз парвози паррандагони хушхон дар оғӯши гулҳо ва насими ҳаловатбахш табиат хеле рангину назаррабо мешавад ва диққатро ба худ мекашад. Лаҳзаи аввалро аз хатҳои борик, ки ҳолати дурусти ба шакл даровардану диққатҷалбкунанда будани манзараи ҳаловатбахши тасвиршавандаро инъикос мекунанд, оғоз кунед. Расмро тавре ба қалам диҳед, ки хатҳои

фарққунандаи манзара бо баландиҳои кӯҳ ва нишебиҳои теппаҳою саҳрои беканор дуруст инъикос гардад. Ҳамчунин он ба хубӣ гуногунии манзараро аниқ муайян кунад. Пас аз ин дар тасвири манзара бояд хатҳои гуногун ба шакли фарққунандагии манзара, ҳудуди байни равшанӣ ва соя дар ҳамворӣ назаррас тасвир гардад. Дар мавриди бо ранг кор кардан самти рӯшноӣ, сояафканӣ ҳолати уфуқӣ ё амудии худро нигоҳ дорад. Инчунин фарқи дурахшонии тобиши манзараро, ки дар натиҷаи таъсири рангҳои атроф хеле тағйир меёбад, ба эътибор гиред. Дар иҷрои кор аз рангҳои равшан, ки гуногунии тобиши манзараро ифода мекунанд, истифода баред ва дар тасвир рангҳои аслии манзараро нишон диҳед.

Азбаски рангҳои манзараи баҳор хеле гуногунанд, тасвирро аз рангҳои равшан сар кунед, чунки онҳо рӯшноӣ ва сояафкании гуногунии пастию баландиро дар манзара дурахшон месозанд. Саъй кунед, ки манзара бо рангҳои сабзи паст, сурх, гулобию бунафш ва дигар рангҳои мувофиқ, ки зебоии манзараи тасвиршударо дар оғӯши таносуби тобиши рангҳои ҳаловатбахш ба анҷом мерасонанд, тасвир гардад.

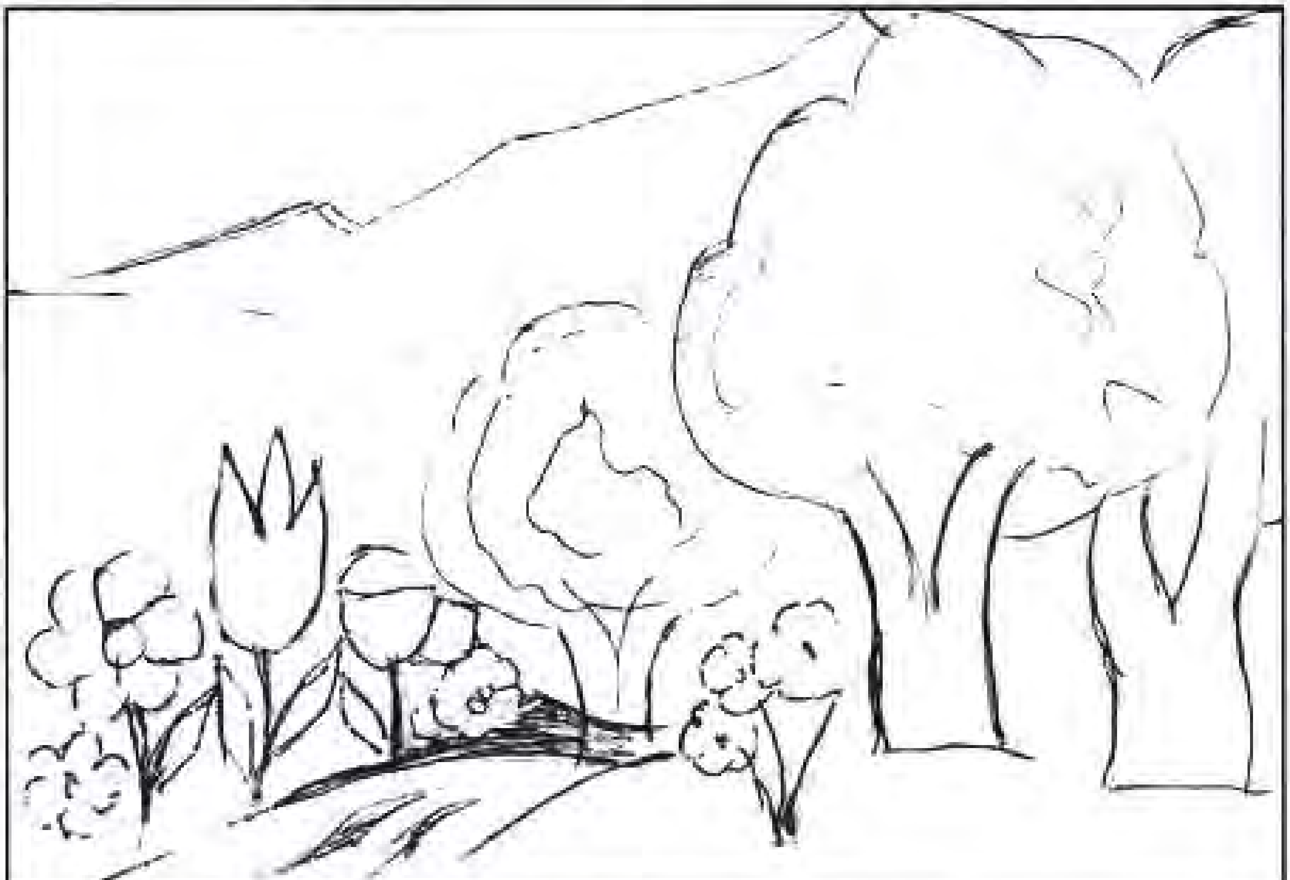

Расми 87

Расми 88

Расми 89

**Саволҳо:**

1. **Чаро баҳорро фасли рангин меноманд?**
2. **Манзараи баҳор дар расм бо кадом рангҳо тасвир шудааст?**
3. **Зебоӣ ва дурахшонии расм ба чӣ вобаста аст?**

# Дарси 30

## Натюрморт

Азбаски тасвири натюрморт аз предметҳои гуногун иборат аст, дар вақти тасвир кӯшиш кунед, ки ашёҳои натюрморт дар коғаз дуруст ҷой дода шавад. Натюрморти аз предметҳои кӯза, китоб, барг, парда иборатбуда ҳаҷман ва шаклан хеле фарқ доранд ва шумо ҳангоми тасвир кардан ба ин фарқҳо диққат диҳед. Расмро аз хатҳои борик оғоз намоед, ки тасвири тахминии шакли умумии предметҳоро дурахшон менамояд. Дар асоси ин хатҳо шакли аслии предметҳоро муайян сохта, кӯшиш кунед, ки сурат дақиқтару мароқовар тасвир гардад, то ки композитсия аз ҳама ҷиҳат пурқувват бошад. Ба дурустии ҳаҷм ва шакли аслии кӯза эътибор диҳед, қисмҳои ҷудогонаи нишебиҳою хамиҳои парда ва мавқеи фазоии китобу баргро дар мавриди муқоиса муайян созед, то ин ки натюрморт эҷодкорона ва бо тароватн хоси ҳунармандӣ таҷассум гардад. Дар оғози кор самти рӯшноӣ ва сояафканиро дар предметҳо ва дар ҳамвориҳо аниқ намоед. Зеро дар асоси рӯшноӣ ва сояафканӣ тасвир ҳарҷиҳата дурахшон ва назаррас мегардад. Ҳангоми бо ранг кор кардан зарур аст, ки хатҳои иловагиро аз расм пок намоед ва бо мӯйқалам коғазро аз боло ба поён шуста то дами хушк шудан нигоҳ доред. Сипас, бо рангҳои равшан предметҳои калонҳаҷмро тасвир намоед. Ба мутаносибии аслии рангҳо эътибор диҳед, ки шаффофии рангҳо ва тобишу хосияти тозагии онҳо дар расм аз ҷиҳати рӯшноию торикӣ намудор шавад. Азбаски натюрморт аз рангҳои ҷигарӣ, норинҷӣ, сурх, гулобӣ ва ғайра иборат аст, гуногунрангиро ба

инобат гиред. Масалан, ранги аслии кӯза чигарӣ ба назар мерасад, дар натиҷаи инъикосёбӣ рангҳои предметҳои тасвиршуда тағйир меёбанд ва ранги кӯза ба норанҷии сурхчатоб ва ба рангҳои дигар мубаддал мешавад. Акнун дар сурати мавҷуд будани рӯшноии паст ҷойҳои рӯшноидиҳандаро бо рангҳои сафед, соядорро бо ранги равшан тасвир намоед. Рангҳо бо ҳам омехта ва дар об ҳал шуда, тобишҳои мухталифи даркориро пайдо менамоянд ва дар вақти тасвир кардани рӯшноӣ фазои шакл ва ҳолатро пурра ифода менамоянд. Пас аз ин рангҳоро, ки тобиши предметро ифода мекунанд, интихоб намуда, дар тасвир рангеро нишон диҳед, то ки он ба шакли предмет мувофиқ бошад. Ҳаракат намоед, ки ҳанӯз рангҳо хушк нашуда, дар предметҳо ва ҳамворӣ сояро тасвир карда ба охир расонед. Ба дуруст будани таносуби рангҳо ва алоқамандии предметҳои дуру наздик диққат диҳед. Тарзи амалро аз расм омӯзед.

Расми 90

Расми 91

**Саволҳо:**

1. **Фарқи ҳаҷм ва шакли предметро дар расм чӣ тавр мекашанд?**
2. **Чаро рангҳои тағйирёбанда зуд ба назар мерасанд?**

# Дарси 31

## Тасвири манзара

Зебо ва эътимодноку таъсирбахш тасвир намудани манзара вобаста ба тавоноии рассом аст. Рассом шаклу ҷойгиршавӣ ва қисмҳои ҷудогонаи дарахт, абрҳо, кӯҳҳо, гуногунии релефу маконӣ онҳоро ба таври махсус дарк менамояд. Барои ҳамин тасвири манзара омӯзишии ҷиддии табиатро талаб менамояд. Ҳар як намуди дарахт дар алоҳидагӣ сохти худро дорад. Дар мавриди тасвири манзара ба зебоии фазову ҳаво ва хати аслӣ диққат диҳед. Барои ҳамин он чизе, ки ба мо наздик аст, аз ҷиҳати рӯшноӣ ва соя фарқ мекунад ва он чизе, ки дар дурӣ воқеъ аст, ноаён кашида мешавад. Ба таври дурахшон тасвир намудани манзара аз инъикоси рӯшноии офтоб вобаста аст. Пеш аз он ки манзараи мураккабро кашед, лозим меояд, ки тасвирро аз қисмҳои алоҳидаи дарахт, барг, абр ё ин ки якчанд ҳаҷми сангҳои гуногунро муқаррар намуда сар кардан лозим аст. Диққати асосиро ба тасвири дарахтони ҷудогона равона созед. Манзараҳои гуногунро, ки бо хатҳои борик аз нуқтаи аввали шакли умумӣ ва сипас бо қисмҳои боқимонда ба таври лозимӣ мукаммал мебошанд, тасвир кунед. Ҳаракат намоед, ки тасвири манзара аз ҷиҳати дурахшонӣ, рӯшноӣ ва соя бо таносуби рангҳо мувофиқат дошта бошад.

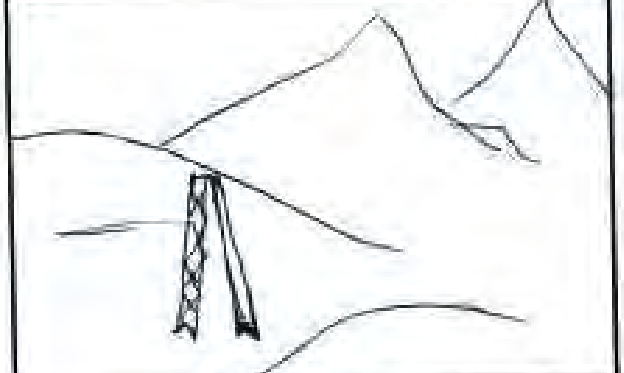

Расми 92

Расми 93

Расми 94

Расми 95

**Саволҳо:**

1. Тасвири перспективии дуру наздикро бо кадом рангҳо акс менамоянд?
2. Обурангнокии рангҳо ба чӣ вобаста аст?

# Дарси 32

## Сӯҳбат дар мавзӯи санъати наққошии гулдузӣ ва гулбофӣ

Санъати нақшу нигор яке аз санъатҳои дӯстдоштаи мардуми мо ба шумор меравад. Беҳуда нест, ки гулдӯзӣ ҳамчун машғулияти писандидатарини мардум дар рақсу таронаҳои халқӣ инъикос ёфтааст:

Ҷонона ба нимрӯзӣ, биншаста чӣ медӯзӣ?
Нақшата ғалат кардӣ, меканию медӯзӣ?

Гулдӯзии тоҷикӣ барои мо як олами образҳои шоиронаро аён месозад. Бо вуҷуди гуногунии ашёи гулдӯзӣ, нақшҳои таркибӣ ва инчунин ҳалли фардиашон онҳоро сохти умумии унсурҳои асосии нақшу нигор ва тарзи дӯхтан ба ҳамдигар муттаҳид мекунанд.

Гулдӯзиҳои ороиширо асосан барои ҷашнҳои калони оилавӣ, махсусан барои тӯйҳо, ки дар ҳаёти халқ мақоми хосе доранд, тайёр менамоянд. Нақшу нигор асосан бо ороиши гулу барг ва паррандагон тасвир карда мешаванд. Зебоӣ ва нафосати нақшу нигор ба дурахшонии таносуби рангҳо вобаста аст. Хоҳед, ки чунин нақшу нигори ороиширо эҷодкорона азхуд намоед, ба ҳунарҳои устодони маҳаллатон шинос шавед. Ҳар як ороиши гулдӯзӣ бо тарзи ороишӣ ва тобиши рангҳои маҳаллу ноҳияҳо фарқ мекунад. Масалан, гулдӯзиҳои Хуҷанду Зарафшон аз

Расми 96

Расми 97

гулдӯзиҳои Хатлону Рашт ва ноҳияҳои дигар фарқ доранд.

Гулдӯзиҳо бо рангҳои сурх, сафед, бунафш, норанҷӣ, сабз ва дигар рангҳое, ки тобишу ҳамоҳангии рангҳоро дурахшон мекунанд, мунаққаш гаштаанд. Унсурҳои ороиши гулдӯзӣ бо гулдӯзии сӯзанӣ, болопӯш ва рӯйҷо умумияти зиёде дорад. Дар ҳар маврид хатҳои асосии росту мавҷдор истифода мешаванд. Барои ҳамин ороиши гулдӯзии пурҷило бо шукӯҳу шаҳомати бадеии худ ҷолиб аст. Баъзан кас бовариаш намеояд, ки чӣ гуна дӯзанда дар як пироҳан ин қадар рангубори зиёд, шаклҳои мухталифи наққоширо ҷой додааст. Илова бар ин ҳамеша ин амал бо салиқаву маҳорати баланд иҷро мешавад. Дар баробари гулдӯзӣ гулбофӣ низ вуҷуд дорад. Гулбофӣ як тарзи нозуктарин ва душвортарини намуди ороиш ба ҳисоб меравад.

Гулбофӣ аз ҷиҳати ороиш, нақшу нигор, тобишу бандубаст хеле фарқкунанда мебошад. Гулбофӣ бо рангҳои сафед, зард, сабз, нилобӣ, бунафш, сурх ва дигар рангҳо беш аз пеш зеб дода

мешавад. Ҳусни гулбофӣ ба тобишу таносуби рангҳои гуногун, ки ороиши нақшу нигорро аз ҷиҳати нафосату зебоӣ дурахшон менамояд, вобаста аст. Ин тарзи ороиш зиндагинигориро ба хотир меорад, ки дар гулбофӣ рангҳо ҷило медиҳанд ва нурафшонӣ мекунанд.

# Дарси 33

## Натюрморт. Тасвири гулҳои рангин

Барои офаридани расми хуб барои наққош истеъдод ва тахайюлоти хуби бадеӣ зарур аст. Агар рассом соҳиби чунин ҷавҳар бошад, дар иҷрои корҳои ороишӣ натиҷаи хуб ба даст меорад. Тасвири натюрмортро аз шакли умумӣ бо хатҳои борику ҷӯяндагӣ оғоз намоед. Ба гуногунии шакл, тарзи ҷойгиршавии он аз ҳар ҷиҳат эътибор диҳед, то ки тасвири композитсионии расм бо бадеиёти баланд акс ёбад ва асари қобили таваҷҷӯҳ офарида шавад. Барои самарабахш иҷро намудани ин мақсад гуногунии шакл, нишебиҳо, таносуби фазоӣ, мароқовар будани хатҳоро аз ҳар ҷиҳат ҷустуҷӯ намоед, то ки тасвири натюрморт барҷаста иҷро шавад. Азбаски натюрморт аз гулҳои гуногунранг иборат аст, дар ҳолати бо ранг кор кардан ба тобиши аслии рангҳо бештар эътибор диҳед. Сипас, рангҳои мувофиқро ба ҳам омехта, бо мӯйқалам қисми равшаниро дар расм мувофиқи ҷойҳои рӯшноӣ гузоред. Ба гуногунии рангҳо, ки аз таъсири рангҳои атроф ба вуҷуд меоянд, диққат диҳед. Зебоии зиндагинигорӣ ба гуногунии ранҳо вобастагии қавӣ дорад. Гул аз рангҳои сурх, бунафш, сафед, зард ва баргҳои сабз иборат аст. Рангҳои гулро бо таври обакӣ гиред, то ин ки шаффофии ранг ва тобиши зебоии рангҳо аз байн наравaнд. Барои он ки дурахшонии рангҳо равшан назаррас шавад, бартарии рангҳои қисми торикӣ ва сояафканиро дурахшону баландтар дар расм нишон диҳед. Чунин амали ранггузориро дар ҳамвории қисми соягӣ низ нишон диҳед.

Расми 98

Расми 99

Кӯшиш намоед, ки натюрмортро бо рангҳои аслӣ ба анҷом расонед.

# Дарси 34

## Ороиши интерйер

Тарзи дурахшон намудани ороиши интерйер вобаста ба мавзӯи супоридашуда, ки дар асоси он композитсия тартиб медиҳанд, сурат бояд гирад. Дар композитсия мақсади асосӣ дар шакли хатҳои фарқкунанда, ки тасвирро аз ҳама ҷиҳат дурахшон менамояд, тасвир гардад.

Дар ин маврид расмро аниқтар тасвир кунед, ки тарзи ҷойгиршавӣ, таносуби асосии объект ё предмет мувофиқ бошад.

Рӯшноию торагӣ, ки шакл ва фазои предметро дурахшон менамояд, дар расм низ тасвир кунед. Кӯшиш намоед, ки ороиши интерйер бо рангҳои дурахшон иҷро шавад. Аз расмҳои ороиши интерйер, ки дар мавзӯи гуногун иҷро шудааст, истифода баред.

Расми 100

# Дар вақти холӣ

## Осори рӯи санг

Тасвирҳои осори рӯи сангҳо дар бисёр ноҳияҳои гуногуни Тоҷикистон вуҷуд доранд, аммо тасвирҳои рӯи санги водии Зарафшон, Хатлон, Вахони Бадахшон миқдоран хеле зиёданд. Олимон исбот намудаанд, ки зиёда аз 700 ҳазор тасвирҳои рӯи санг вуҷуд доштаанд. Осори рӯи сангҳо намунаҳои қадимтарини тасвироти мардумӣ мебошанд. Ин нақшҳо аз ҳақиқати ҳодисаю

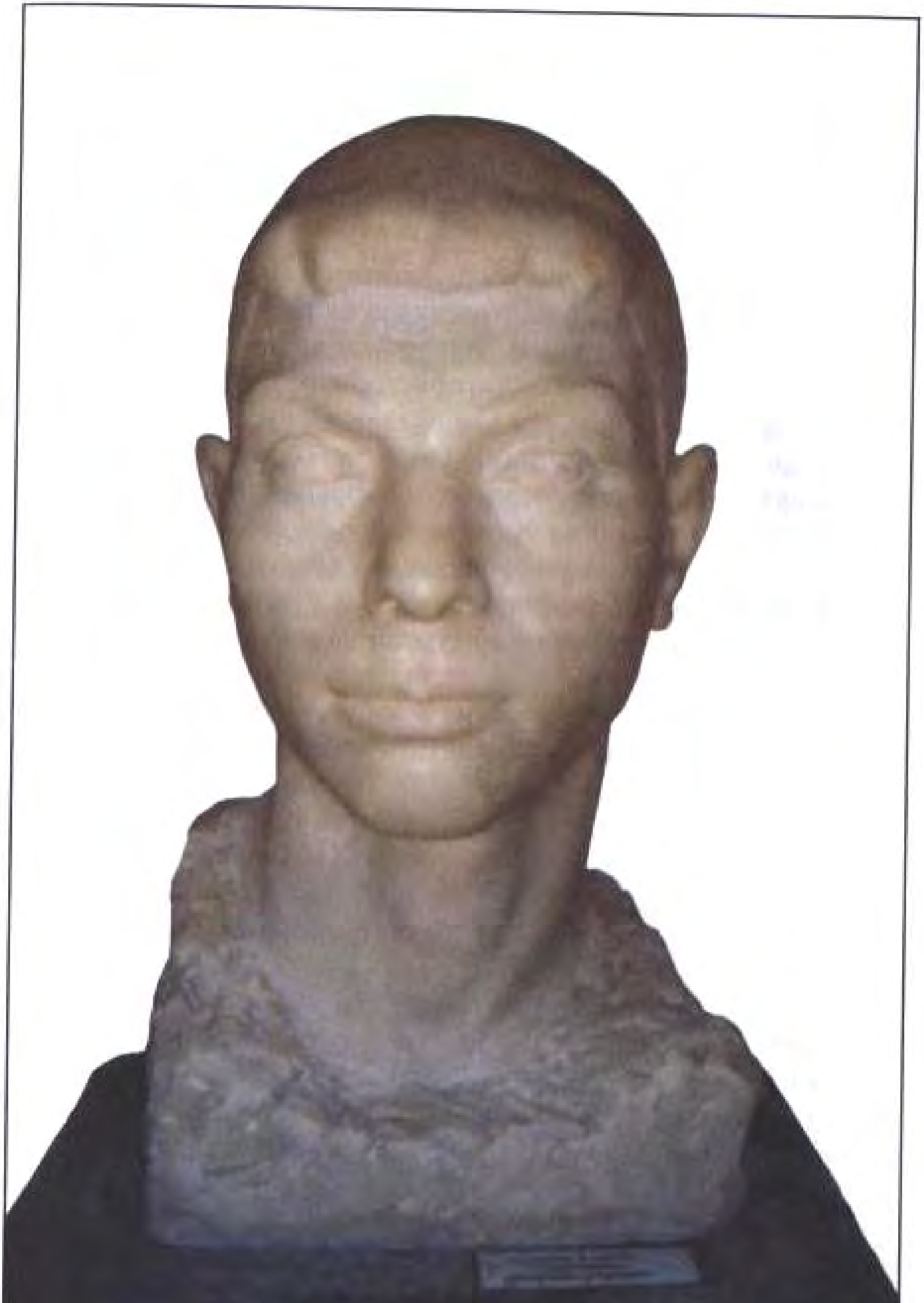

Расми 101. *Ғаниев А.А. Ҷавонмард*

воқеаҳои таърихӣ нақл мекунанд ва тарзи зиндагии шикорчиён, маросими тантанавии тӯй ва дигар маросимҳоро нишон медиҳанд. Тасвирот асосан бо усули буриши хатҳо банур нақш гашта, хеле нафис ва дилчасп ба назар мерасанд. Композитсияи тасвирот озоду равон буда, бо як ҳиссиёти баланди ҳунармандӣ ва нафосат тарҳрезӣ шудаанд, ки тароват ва мазмуни худро то замони мо нигоҳ доштаанд.

Мусаввирон барои пурмазмун, рангин ва хаёлангез шудани композитсия дар лавҳаҳо фантастикаро ба кор бурданд, ки инро бештар дар нақши мутрибон, шикорчиён ва лавҳаҳои дигар дидан мумкин аст. Тасвироти нигористони Вахон хеле сершумор буда, ба масофаи 2-3 км тӯл кашидаанд ва чун манзараи осори антикӣ ба ёдгор боқӣ мондаанд. Онҳо зери осмони лочвард, дар ҳалқаи кӯҳҳои афсонавӣ, зери боли паррандагони нодир, ки аз қаторкӯҳҳои Ҳимолой ва Ҳиндукуш ба ин сарзамини бостонӣ парвоз карда меоянд, дар оғӯши гулҳои худрӯй ва насими ҳаловатбахши шаршара, тарфи марғзорҳои суманхез назаррабой карда, ҳамчун нодиртарин армуғони санъат аз ниёгон ба мо ёдгор мондаанд.

Осори рӯи сангҳо чун як намуди санъати ҳайкалтарошӣ дар давраҳои қадим пайдо шудаанд. Намунаи мукаммали ин навъи санъатро дар замони Бохтариён, Суғдиён дучор меоем. Осори санъати то замони мо расида аз ҷиҳати ороиши тасвир хеле дақиқ ва моҳирона офарида шудаанд. Ҳайкалҳо, пайкараҳо аз ҷиҳати тарзи сохташон гуногун мешаванд. Дар Душанбе ва дигар шаҳру ноҳияҳои ҷумҳуриамон бо пайкара ва нимпайкараҳои бисёр дучор меоем.

Яке аз ҳайкалҳои бошукӯҳу шаҳомати пойтахти ҷумҳурӣ ҳайкали сардафтари адабиёти классикии форсу тоҷик устод Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ ва дигар мутафаккирони бузург ба шумор мераванд. Чунин осори рӯи санг дар эҷодиёти ҳайкалтарош А.А. Ғаниев бо санъати баланд ва маҳорати волои рассомӣ эҷодкорӣ шудаанд.

Рассом дар асарҳои худ симои мардони шӯҷоъу далерро, ки дар соҳаҳои гуногуни илму ҳунар меҳнат кардаанд, таҷассум намудааст. Дар асарҳои «Орзу», «Ҷавонӣ», «Дар замини нав» чеҳраҳои Б. Искандаров, Л. Зоҳидова, В.И. Ленин хеле равшану пурмазмун тасвир шудаанд. Диққати шуморо ба осори рӯи сангҳои рассоми ҳайкалтарош А. Ғаниев ҷалб менамоем.

Ҳар як тасвири ҳайкал зебоии нотакроре дорад. Рассом К. Зокиров дар пайкараи «Суруд» эҳёи оҳангу суруди анъанавии мардуми моро тараннум намудааст. Дар он чеҳраи пурнуру нигоҳи пурмазмун, ҳусни маънавии инсонро акс кардааст. Аз композитсия маълум мегардад, ки рассом онро бо як эҳсосоти баланди шоирона ва хаёлоти рангину ҳунари саршор эҷод намудааст.

Дар эҷодиёти ӯ образҳои классикӣ таҷассум гардидаанд. Бисёр пайкараҳои ӯ ба мавзӯъҳои лирикӣ ва таърихии халқҳои ҷаҳон, ки барои озодӣ мубориза мебурданд, бахшида шудааст.

Санъати ҳайкалтарошӣ басо меҳнаталаб буда, аз мутахассисони ин соҳа малакаю маҳорати махсусро талаб мекунад. Пайкара ва нимпайкараҳо бо ҳунари ҳайкалтароши эҷодкор Татаринова бо эҳсосоти ҳунармандии бою рангин эҷод шудаанд, дар бисёр хиёбонҳои ҷумҳурии мо ҳайкалҳо гузошта шудаанд.

Дар пайкараҳои классикони форсу тоҷик, донишҷӯ ва дар дигар ҳайкалҳои рассом воқеаҳои гуногуни таърихи мардуми мо тараннум ёфтаанд. Дар чеҳранигорӣ - жанри портрет рассом ботини одам, характер, ҳиссиёт, фикру андешаи одамро кушоду равшан таҷассум намудааст.

Расми 102. *Зокиров К.З. Суруд*

Расми 103. *Татаринова Е.А. Донишҷӯ*

# ТАВСИЯ

## 1. Тарзи иҷрои кори амалӣ дар мавзӯи натюрморт

## 2. Тарзҳои тасвири манзараҳо

Кузмин Г. Манзараи баҳор

Хушвахтов Х. Манзараи сохтумон

*Сангов И.Н. Кӯҳи сурх*

*Довудов З. Баҳри Норак*

*Серебрянский Б.И. Бузкаший*

## 3. Тарзҳои ороиши монументалӣ

*Бекназаров М. Интерйер*

*Қурбонов С.У. Тасвири ороишӣ*

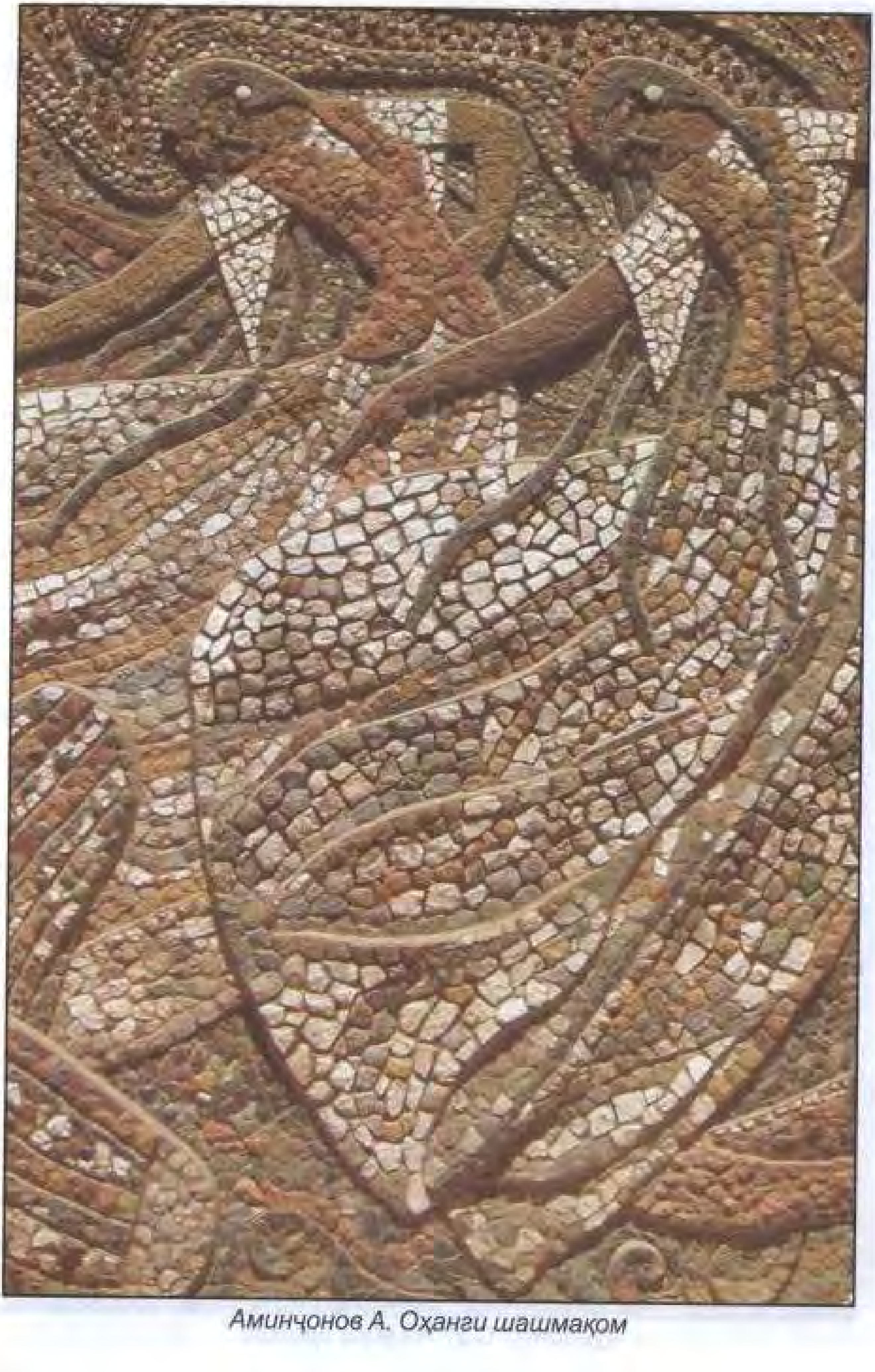

*Аминҷонов А. Оҳанги шашмақом*

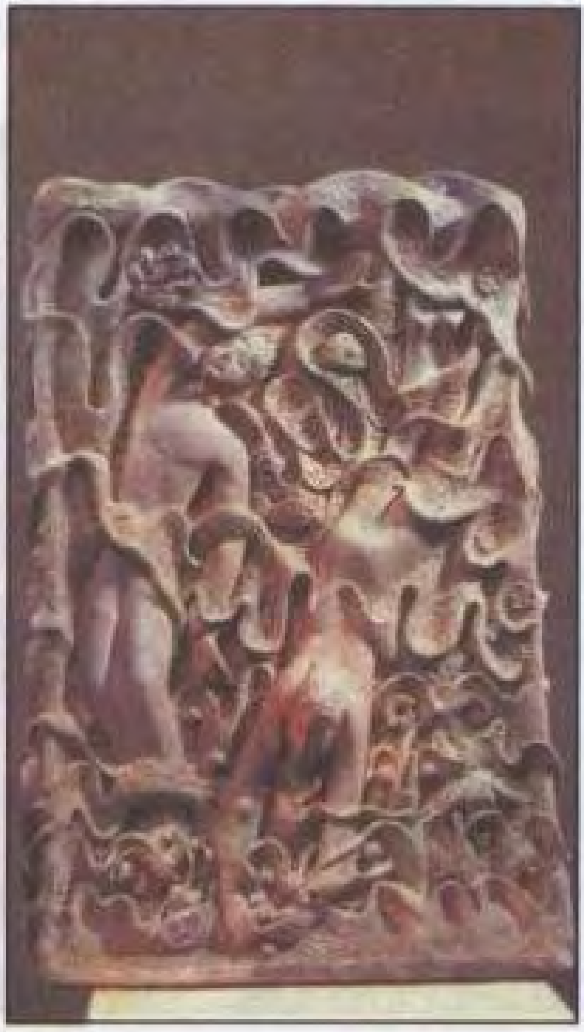

Сайфуддинов А., Расулов Ч. Тасвири ороиш

# 4. Нақшу нигор